

MUSEUM
MUSEUM
bulletin

NÁSLEDUJÍCÍ STRÁNKY
VĚNUJEME FULNECKÉ POBOČCE
MUZEA NOVOJIČÍNSKA
A SPOJENÍ JANA AMOSE
KOMENSKÉHO S FULNEKEM. JEHO
OSOBNOST A ODKAZ PŘIBLIŽÍ
ČLÁNKY PETRA CHLEBCE, IRENY
ZÁRUBOVÉ A EVY SULOVSKÉ.
MÉNĚ ZNÁMÉ, ALE NEMÉNĚ
VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI
FULNECKÉHO SBORU JEDNOTY
BRATRSKÉ PŘEDSTAVÍ ZDENĚK
ORLITA. MALOU OCHUTNÁVKU
EXPOZIČNÍ ATMOSFÉRY RANÉHO
NOVOVĚKU ZPROSTŘEDKIJÍ
TEXTY O BAROKNÍCH LETÁCÍCH
A HISTORICKÉM OLTÁŘNÍM
UBRUSU Z VESNICE KUJAVY.
V ROZHOVORU S PROFESOREM
MILOŠEM ŠTĚDRONĚM SE
ZAPOSLOUCHÁME NEJEN
DO DOBOVÉ HUDBY.
MÍSTNÍ PŘÍRODNÍ POKLAD –
JERLOCHOVICKÉ STĚNY –
NAHLÉDNEME OČIMA BOTANIKY
A GEOLOGIE S PETROU
MIČKOVOU.

Editorial

Obsah 2
Slovo vedoucího pobočky ... 3
Fulnek, město kostelů 6

Muzeum

Expozice na prahu vichřice.14
Dům mnoha tváří.....18

Rozhovor

Historik na prahu muzea 22
Tradice skrze modernitu 28

Sbírky

Zbožnost tkaná do květů 32

Fenomén

Pevnost víry 34
Mezi Lutherem
a Kalvínem 38
Jerlochovické stěny –
skrytý poklad 44

Musaeumplay

Reportáž psaná
na letáku 48
Poutník labyrintem 50

Výstava

Pouť Jana Amose
Komenského životem,
Moravou, Čechami
a Evropou (1592–1670) 52

// EDITORIAL

Milí čtenáři a příznivci Muzea Novojičínka,

aktuální číslo bulletinu vás zavede do bratrského sboru ve Fulneku, kde působil v letech 1618 až 1621 poslední správce sboru Jan Amos Komenský. Pobočka muzea vznikla v tomto místě díky objektu, který je jedinou zachovalou budovou, kde lze bezpečně doložit působení J. A. Komenského. Do dnešních dnů přečkala beze změn budova kaple, skládající se z presbytáře a dvoupatrového špitálu vytvořeného z původní kostelní lodi. Budova bratrského sboru byla zbořena a na jejím místě byl postaven Knurrův dům. I přes tyto přestavby na vás zde dýchne

EXPOZICE NA PRAHU VICHŘICE V BRATRSKÉM SBORU

VE FULNEKU PŘEDSTAVÍ JANA AMOSE KOMENSKÉHO

JAKO ČLOVĚKA V KONTEXTU DOBY, MÍSTA A SPOLEČNOSTI.

genius loci ve své prostotě čistých zdí daného objektu. Celý zážitek bude umocněn moderní interaktivní expozicí Na prahu vichřice, která vám představí J. A. Komenského ve Fulneku jako člověka v kontextu doby, víry, společnosti a mýtů, kterými byl opředen po své smrti.

V roce 1621 byl J. A. Komenský nucen utéct z Fulneku, a tak je příznačné, že se právě po 400 letech v září roku 2021 zase navrátí v moderním oděvu interaktivní muzejní prezentace. Věříme, že zbývající čas před otevřením povzbudí vaši zvědavost a chuť k návštěvě sboru, kde bude představen život Jednoty bratrské a jejího významného člena, který proslul po celém světě jako Učitel národů. Svě mladistvé roky prožil zde ve Fulneku, který byl jeho inspirací i poučením do dalších let prosycených válkou a morem. Doufáme, že stejnou inspiraci v expozici naleznete i vy v době přítomné, kdy se navracíme zpět k relativně normálnímu životu.

Petr Chlebec

FULNEK
JE OZNAČOVÁN JAKO FÉNIX,
NEBOŽ VSTAL Z POPELA
DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.
TAKÉ JAKO MÍSTO
POBYTU J. A. KOMENSKÉHO.
PODÍVÁME-LI SE BLÍŽE,
SPATŘÍME FULNEK – MĚSTO VÍRY.

GABRIELA KLABAČKOVÁ

// FULNEK, MĚSTO KOSTELŮ

EDITORIAL

MĚSTO FULNEK PATŘÍ MEZI MALÁ MĚSTA SEVERNÍ MORAVY, LEŽÍCÍ MIMO HLAVNÍ DOPRAVNÍ TEPNY. JEHO BOHATÁ CÍRKEVNÍ HISTORIE JE PATRNÁ NA PRVNÍ POHLED V PODOBĚ NEMOVITÝCH PAMÁTEK, PŘESTOŽE BYL V ROCE 1945 SKORO CELÝ ZNIČEN. NEZNALÝ NÁVŠTĚVNÍK JAKO PRVNÍ Z DÁLKY SPATŘÍ ZÁMEK, RESPEKTIVE JEHO DOCHOVANOU ČÁST Z MNOHEM VĚTŠÍHO ZÁMECKÉHO KOMPLEXU PATRNÉHO NA VEDUTĚ MĚSTA, AVŠAK POKUD ZAMÍŘÍ AŽ NA NÁMĚSTÍ, ODHALÍ MĚSTO PLNÉ KOSTELŮ A SAKRÁLNÍCH STAVEB. PO CESTĚ DO CENTRA MĚSTA UVIDÍ KOMPLEX KAPUCÍNSKÉHO KLÁŠTERA, KAPLI SVATÉHO ROCHA, KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE, KTERÝ BYL SOUČÁSTÍ AUGUSTINIÁNSKÉHO KLÁŠTERA, BRATRSKÝ SBOR A DALŠÍ SAKRÁLNÍ STAVBY.

Kostel svatého Filipa a Jakuba

K dominantám města patří kostel Nejsvětější Trojice na jižní straně fulneckého náměstí. Jedná se sice o barokní stavbu, avšak ukrývá v sobě i gotické prvky. Ty dosvědčují jeho starší původ městského svatostánku.

Právě zde stál již ve 13. století farní kostel zasvěcený svatému Filipovi a Jakubovi. Poprvé je doložen 26. února 1293 v listině pána Oldřicha z Lichtenburka, vlastníka Fulneku. Jednalo se o samostatnou jednoduchou gotickou stavbu sloužící potřebám města. V roce 1389 založil Beneš III. z Kravař pro zvelebení a rozmnožení svých statků ve městě a okolí augustiniánský klášter, k němuž byl přičleněn i zmíněný kostel spjatý s obcí. Zároveň byl přесvěcen na kostel Nejsvětější Trojice. Nejvýraznější proměny se původně gotická stavba dočkala v roce 1760, kdy byla přestavěna do dnešní barokní podoby.

Z kostela se nedochovalo pravděpodobně nic krom obvodového zdiva patrného v trojboké dispozici východní části kaple sv. Josefa, která je umístěna na této straně chrámu Nejsvětější Trojice. Patrné gotické prvky v podobě křížové klenby a portálu nalezneme v křížové chodbě u kostela.

Kostel Nejsvětější Trojice

Za vznikem této barokní perly severní Moravy měl údajně stát zázrak, jehož příběh sahá až k třicetileté válce. V roce 1648 byl švédskými vojáky ve Fulneku zastřelen Pavel Mudrák a v roce 1649 zemřel i jeho bratr Ondřej. Na památku tohoto neštěstí darovala jejich rodina kostelu obraz Panny Marie Pomocné.

Roku 1749 den před slavností Nejsvětější Trojice konal u obrazu pobožnost panský sluha Jan Jiří Losert. Náhle si všiml, že z pravého oka Madony stékají tři slzy. Zázrak byl prošetřen a uznán za skutečný, a tak Fulnek získal další poutní cíl vycházející z mariánské tradice. Proto také bylo rozhodnuto vystavět novou kapli, která by sloužila všem poutníkům. Jako první se započalo s pracemi na odkopávání svahu. Po dokončení úprav terénu byl plán výstavby kaple změněn na monumentální barokní kostel.

Existuje ovšem i druhá teorie o vzniku nynějšího barokního kostela, která stojí na racionálnějších

podkladu. Augustiniáni měli tímto projektem reagovat na vzrůstající popularitu lorety kapucínského kláštera, v níž stála Santa Casa se zázračnou sochou černé Madony.

Bratrský sbor J. A. Komenského

Dnešní bratrský sbor ve Fulneku byl založen Anežkou ze Šternberka, vdovou po Benešovi III. z Kravař, kolem roku 1400 jako špitál Všech svatých. Následně měla budova sloužit husitům a před rokem 1483 ji získala Jednota bratrská, obdarovaná svobodami od Jana ze Žerotína.

V letech 1614 až 1618 došlo k přestavbě sboru. Původní vchod na západní straně byl zrušen a následně přemístěn na severní stranu sboru. Zároveň jej opatřili renesančním portálem s oválnou kartuší podepíranou delfíny a vyplněnou znaky Jana II. Skrbenského z Hříště a jeho manželky Alžběty Petřvaldské z Petřvaldu.

Západní část byla rozšířena pro potřeby vyšší bratrské školy. Neboť se jednalo převážně o německé město, byl sbor zván Sammlung nebo též někdy Brüderhaus. Studenti z řad Jednoty bratrské sem byli posíláni, aby si zdokonalili němčinu a mohli tak pokračovat ve studiích v Herbornu nebo Heidelbergu. Jedním z nich byl právě Jan Amos Komenský, který byl odeslán na studia do Fulneku pravděpodobně již v roce 1606. Nesporně zde působil mezi léty 1618 a 1621. Fulnecký bratrský sbor je jedinou stavbou v Česku, kde je s určitostí doložen pobyt Učitele národů.

Kostel Zvěstování Panny Marie

Tento dnes již zaniklý svatostánek stál v Hrnčířské ulici (dnešní ulice Palackého). Původně sloužil rodu Skrbenských z Hříště jako místo posledního odpočinku, a to od roku 1590. Hrobku zde nechal postavit prav-

děpodobně Jan I. Skrbenský, který v ní pochoval své bratry Václava a Jaroslava a svou manželku Markétu Okrouhlickou z Kněnic. Kostelík byl využíván také Jednotou bratrskou, která zde pohřbívala své členy až do roku 1621.

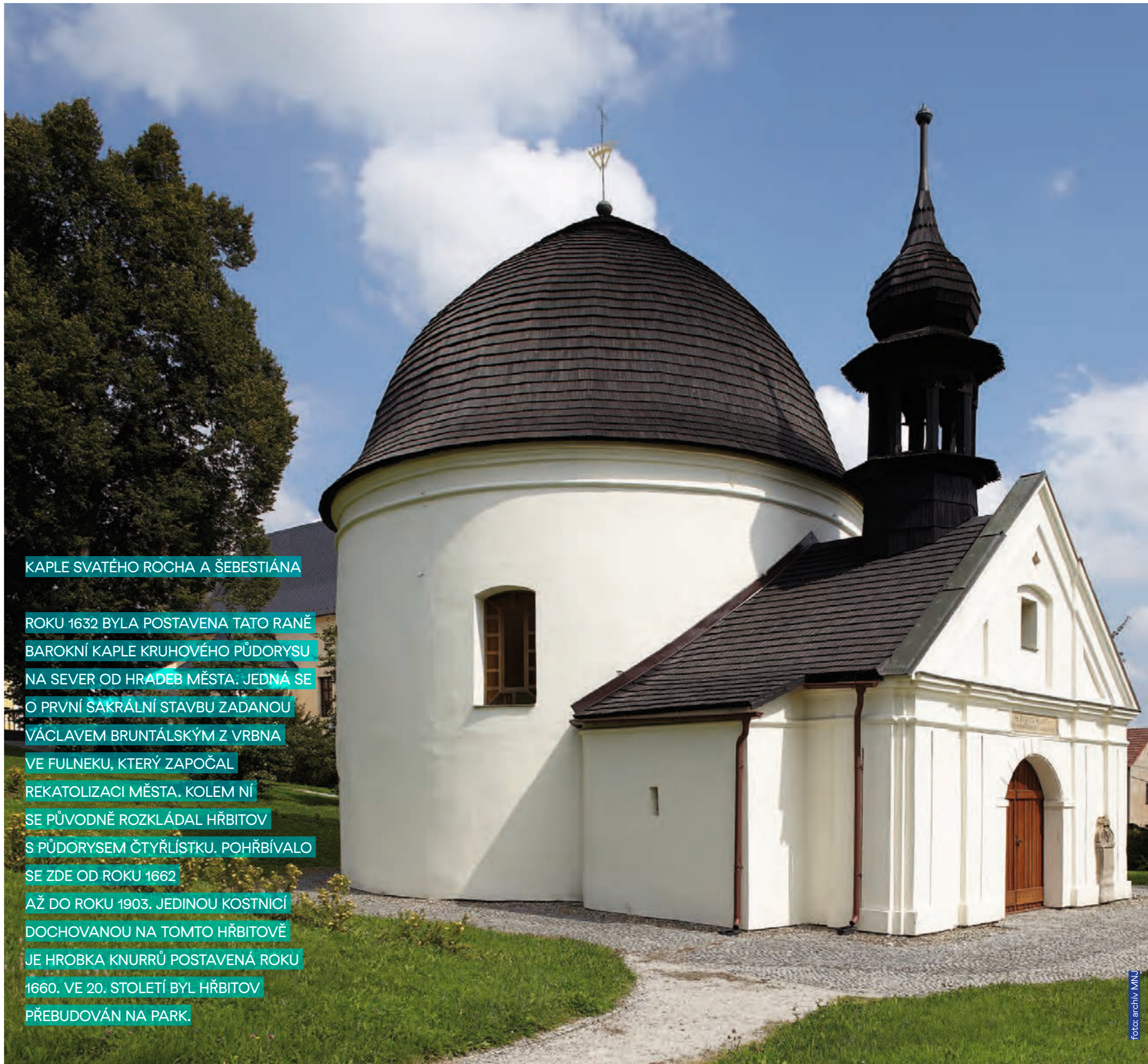
V roce 1633 došlo k opravení a znovuvysvěcení kostelíku. Nakonec byl roku 1809 zbořen. K této lokalitě se váže také mladší legenda (na kterou ještě ve 20. století upozorňovala plechová cedule), že právě zde měla být tajně pohřbena manželka J. A. Komenského, která ve skutečnosti zemřela v Přerově.

Loreta a kostel sv. Josefa při kapucínském klášteře

Oproti jiným kapucínským klášterům se ten fulnecký nachází mimo intravilán města. Příčinou byl zastavěný prostor, do něhož nebylo možné vestavět větší komplex. Přípravné práce ke stavbě kláštera byly zahájeny v roce 1668, kdy přišli do Fulneku první čtyři kapucíni. Tehdy je musel Jan František Bruntálský ubytovat na zámku. Proti rostoucí aktivitě kapucínů vystupovali aktivně augustiniáni, chápající nový řád jako konkurenci. Tyto spory přispěly k prodloužení přípravných prací, a proto byl základní kámen položen až v roce 1674.

Po velkém požáru Fulneku v roce 1676 se přestěhovali do svého již skoro dokončeného kláštera. Mše sloužili v kapli svatého Rocha a od roku 1677 v rozestavěném kostele svatého Josefa, který byl vysvěcen až v roce 1683. Společně s ním byla dokončena Santa Casa pro zázračnou sochu černé Madony. Stala se základem pro barokní loretu kapucínského kláštera. Celý areál byl dostavěn o 20 let později. Loreta byla odsvěcena během josefínských reforem a prodána Felixi Jaschkemu v roce 1786. Největší přestavbu tehdy již zchátralého areálu lorety zrealizoval fulnecký obchodník Valentin Knopp, který ji koupil roku 1829. Ve Fulneku a okolí narážíme dodnes na fragmenty sochařské výzdoby, která byla po svém zrušení druhotně využita. Klášter kapucínů i s kostelem svatého Josefa fungoval dále. V roce 1950 byl zabrán komunistickou mocí v rámci akce K a kapucíni byli vyhnáni z Fulneku.

KAPLE SVATÉHO ROCHA A ŠEBESTIÁNA

ROKU 1632 BYLA POSTAVENA TATO RANĚ BAROKNÍ KAPLE KRUHOVÉHO PŮDORYSU NA SEVER OD HRADEB MĚSTA. JEDNÁ SE O PRVNÍ SAKRÁLNÍ STAVBU ZADANOU VÁCLAVEM BRUNTÁLSKÝM Z VRBNA VE FULNEKU, KTERÝ ZAPOČAL REKATOLIZACI MĚSTA. KOLEM NÍ SE PŮVODNĚ ROZKLÁDAL HŘBITOV S PŮDORYSEM ČTYŘLÍSTKU. POHŘBÍVALO SE ZDE OD ROKU 1662 AŽ DO ROKU 1903. JEDINOU KOSTNICÍ DOCHOVANOU NA TOMTO HŘBITOVĚ JE HROBKA KNURRŮ POSTAVENÁ ROKU 1660. VE 20. STOLETÍ BYL HŘBITOV PŘEBUDOVÁN NA PARK.

MUZEUM ZDENĚK ORLITA

// EXPOZICE NA PRAHU VICHŘICE

JAN AMOS KOMENSKÝ A FULNEK 1618–1621

Nová expozice věnovaná působení Jana Amose Komenského ve Fulneku uzavírá téměř tříletou etapu stavební a památkové obnovy objektu bývalého bratrského sboru, který byl až do bitvy na Bílé hoře významným centrem Jednoty bratrské a humanistické kultury na severu Moravy. Stavební opravy a tvorba nové expozice byly financovány z evropské dotace Integrovaného regionálního operačního programu a ze zdrojů Moravskoslezského kraje. Vyvrcholením stavebních úprav je instalace nové expozice, jejímž cílem je komunikovat osobnost Jana Amose Komenského v kontextu muzejní prezentace 21. století. Nejedná se jen o nový způsob vyprávění či vizuálního jazyka, v němž nám mnohdy pomáhaly moderní technologie, ale na základě útržků dávných svědectví jsme se pokusili o vytvoření zcela nového příběhu.

Poslední správce fulneckého bratrského sboru přišel do města v roce 1618 a své vazby na zdejší měšťany využil ještě v červnu téhož roku, když se v Přerově ženil s Magdalenou Vizovskou za přítomnosti řady fulneckých svědků. Do Fulneku se vrátil jako ženatý muž, který kromě vyučování ve zdejší bratrské škole, pravidelné pastorační péče, literární činnosti a soustavné korespondence s okolním světem s obavami sledoval události velkých dějin, které začaly nemilosrdně doléhat i na brány malého poddanského města na hranicích Moravy a Slezska. Moravský Fulnek byl pro Jana Amose jedním z posledních klidných zastavení před dlouhou evropskou poutí, během níž se stal jednou z nejvýraznějších intelektuálních osobností barokního

světa. Byla to právě zdejší bratrská obec, která se stala v předvečer vypuknutí třicetileté války svědkem jeho pedagogických, literárních a filosofických příprav. Ve Fulneku napsal Komenský dnes ztracená latinská pojednání „O starožitnostech Moravy“ a „O rodu pánů z Žerotína“. Odsud nechal v Olomouci vytisknout svou práci „Listové do nebe“ a pravděpodobně zde sepsal „Retuňk proti Antikristovi a svodům jeho“. Ještě před svým nuceným odchodem zahájil ve Fulneku přípravu na svém velkém opusu „Didactica magna“. Nejpozději na konci května roku 1621 Jan Amos Komenský opustil společně s posledním protestantským majitelem panství Janem II. Skrbenským z Hříštné město a s největší pravděpodobností zdejší sbor již nikdy nespatriil. Při pohledu na hroučící se jistoty starého světa během svého útěku stále píše, a to i navzdory válečnému běsnění. Ve Fulneku dnes i nadále stojí budova bratrského sboru, jehož německá i česká obec zde společně s Janem Amosem Komenským prožila poslední tři roky své existence.

S ohledem na muzejní koncepci stávajících expozic věnovaných životu a dílu Jana Amose Komenského, seznamujících návštěvníky s osobností kněze a pedagoga Jednoty bratrské především optikou jeho pozdních děl, nabízí výstava Na prahu vichřice mírně opačný přístup. Snažili jsme se vystoupit ze stínu velkého filosofa, pedagoga a teologa a opustit obraz moudrého starce v dalekém Nizozemí. Hlavní postavou příběhu je mladý muž, kněz, rektor školy i novomanžel, který přichází do malého poddanského města na hranici Moravy a Slezska v časech, kdy se začínají

ozývat první otřesy blížícího se globálního konfliktu. Ve Fulneku se tento bratrský kněz ocitá na pomyslném prahu víchřice. Expozice zdůrazňuje význam fulneckého pobytu pro Komenského osobní i profesní život včetně respektování dobového kontextu a náboženských, politických i kulturních okolností, za nichž duchovní Jednoty bratrské v tomto moravském městě působil. Proto představujeme Jana Amose Komenského návštěvníkům tak, jak jej měli možnost před dávnými časy poznat také zdejší měšťané na prahu třicetileté války. Navíc zdůrazňujeme skutečnost, že Komenský přišel do fulneckého sboru, který se během 16. století silně germanizoval. Jednota bratrská zde měla na rozdíl od ostatních českých a moravských sborů silné německé zastoupení a Fulnek byl již od konce 16. století místem, kam vysílali představení Jednoty své studenty, aby se zdokonalili v němčině. Odsud mohli plně připraveni odcházet převážně na německé, kalvínsky orientované univerzity v říši.

Navržené expoziční okruhy tak nevychází z prezentace Jana Amose Komenského jako osobnosti velké politiky, teologie, pedagogiky, ale snaží se dokumentovat každodenní rozměr jeho existence rozvíjený a současně limitovaný prostorem malého poddanského města. V jednotlivých expozičních okruzích dokumentujeme specifické sociální a kulturní poměry, které se mimo jiné podílely i na postupném růstu bratrského kněze a učitele. Návštěvníci expozice se setkají s měšťanem, rektorem školy a mladým správcem bratrského sboru. V jednotlivých částech expozice potom rozvíjíme a přibližujeme tyto sociální i společenské role prostřednictvím faksimilí a materiálově i konstrukčně věrných replik dobových předmětů. S ohledem na výše uvedené však nelze opomenout ani univerzalistický rozměr osobnosti Jana Amose Komenského a jeho působení na evropských cestách a především v Nizozemí. Už kvůli poměrně omezenému prostoru bratrského sboru jsme celou tuto část vyřešili virtuálně a návštěvníci budou mít možnost seznámit se s komplexním rozměrem Komenského osobnosti prostřednictvím projekce či informačního dotykového kiosku.

Expozice je rozdělena do několika tematických okruhů, které vypráví nejen příběh mladého kněze Jana Amose,

ale rovněž návštěvníky seznamují s každodenním životem Jednoty bratrské i s barvitými osudy samotné budovy sboru. I přes přestavby a funkční adaptace je na rozdíl od Přerova či Lipníku nad Bečvou fulnecký sbor i nadále kompaktní stavbou, z níž se dochoval minimálně původní chrámový prostor (presbytář) a loď.

Vstupní část expozice zasazuje fulnecký sbor do kontextu specifické konfesijně formované architektury Jednoty bratrské v období 16. a 17. století v Čechách a na Moravě. Tuto část expozice reprezentují kapitoly Dům mnoha tváří a Náboženský obraz v Jednotě bratrské. Důraz je zde kladen rovněž na specifickou terminologii bratrských staveb (sbor/Sammlung/Zusammenkunft), která byla v kontextu evropské reformace zcela mimořádná a pro mnohé protestantské církve již v průběhu 16. století problematická. Významnou součástí je kapitola věnovaná rekonstrukci mobiliáře a původního liturgického vybavení bratrského sboru, díky níž jsme schopni rekonstruovat náboženský život fulnecké komunity v době příchodu Jana Amose. Na jedné straně je nutné zdůraznit strohost interiéru bratrských sborů a bohoslužebného prostoru, současně však poukázat na existenci liturgického náčiní nezbytného k vysluhování jednotlivých svátostí. K této rekonstrukci jsme mohli přistoupit díky unikátnímu nálezu inventářů jednotlivých bratrských sborů nalezených před nedávnem v archivu Matouše Konečného z Mladé Boleslavi. Časově se shodují s působením Jana Amose Komenského ve Fulneku.

Dalším tematickým okruhem je sociální a společenský život Jednoty bratrské, která byla ve Fulneku nepřehlédnutelnou náboženskou komunitou se stále silnějším vlivem v komunální politice. Popis každodenního života členů Jednoty akcentuje jejich odlišnost, zvyky, tradice a sociální strukturu s důrazem na význam chrámového prostoru, sboru a školy. Mezi výrazná zastavení této části expozice patří kapitola Lid trojí víry, popisující možnosti společné koexistence několika náboženských vyznání v rámci jednoho města. Expozice Na prahu víchřice je odpovědí na hledání regionálního obrazu významné evropské osobnosti, pro niž se během krátkého fulneckého pobytu zcela proměnila vize budoucnosti.

Objevte nejvzácnější útržky historie, které nabízí Moravskoslezský kraj.

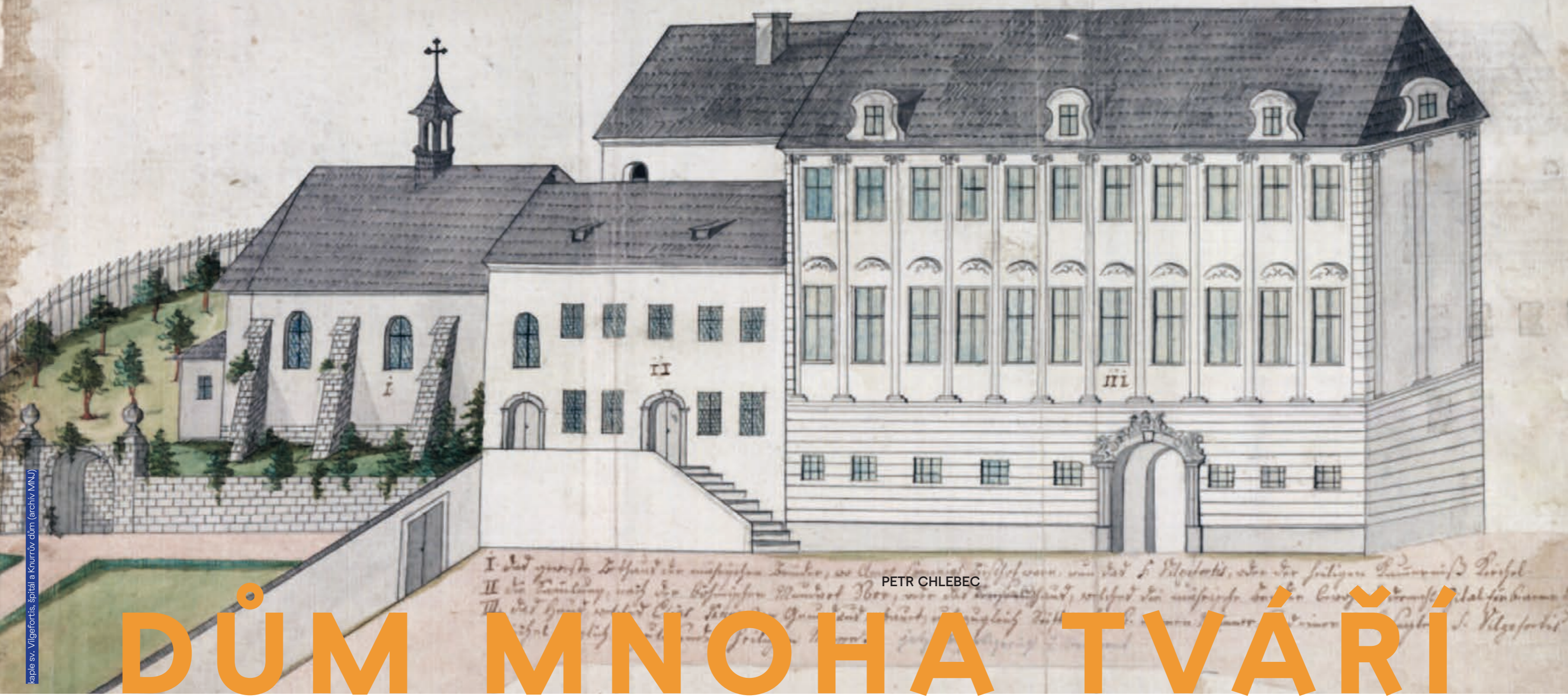
Navštivte místa, která spojují slavné osobnosti naší historie.

MSKhistorieaja.cz

Zveme Vás na objevitelskou pouť, během níž navštívíte významné lokality Moravskoslezského kraje. Známa místa jako Kuniín, Hodslavice, Vražné – Hynčice, Hukvaldy, Bruntál a Sovinec, Nový Jičín i Ostravu poznáte prostřednictvím životních příběhů slavných rodáků.

Seznamte se s životy hraběnky Marie Walburgy, Františka Palackého, Johanna Gregora Mendela, Augustina Hückela, Leoše Janáčka, Evžena Rakouského, Františka Jurečka, Albína Poláška a dalších.

**MSK
HISTORIE
& JÁ**

kaple sv. Vilgefortis, špitál a Knurrův dům (archív MNU)

Mnohé tváře představí Svět Komenského Fulnek expozicí Na prahu vichřice, předkládající před nás odlišné aspekty světa Jana Amose Komenského i bratrského sboru. Samotný objekt přestavěného kostelíku se stal ve své podstatě nemovitým sbírkovým předmětem. Proto chystaná expozice prezentuje také mnohotvárnost jedné budovy, a to z pohledu stavebněhistorického, funkčního a náboženského. Právě to vám dnes představíme ve zhuštěném popisu krátkého příspěvku.

Stavební proměny sboru

Z hlediska stavebního vývoje lze jen konstatovat, že kostelík vznikl na počátku 15. století jako součást městského špitálu Všech svatých založeného vdovou po Beneši z Kravař Anežkou ze Šternberka a z Lukova. Po dobytí Fulneku husity v roce 1427 byl komplex budov zničen a následně obnoven až ve druhé polovině 15. století. Se vzrůstajícími aktivitami Jednoty bratrské, která již v letech 1480 až 1488 užívala kostelík a špitál i jako školu, došlo v letech 1614 až 1618 k další přestavbě. Vchod kostelíku byl přesunut na severní stranu a byla k němu

připojena vedlejší budova, jež byla transformována pro potřeby bratrské školy.

Nejvýraznější přestavbu uskutečnil obchodník Eliáš Knurr. Ten přislíbil přestavět přilehlý kostelík na špitál a kapli sv. Vilgefortis. Tak se i stalo v letech 1705 a 1706, kdy byl presbytář vybaven nižšími obloukovými okny a v lodi byl vybudován dvoupatrový špitál. Vedlejší budovu sboru zboural a přestavěl do dnešní barokní podoby v letech 1728 až 1742. Poslední stavební proměny se dočkala pouze kaple v roce 1966, kdy byla odstraněna sakristie na východní straně.

Dům mnoha funkcí

Budova muzea doznala turbulentních proměn i z hlediska funkčního. V 15. století sloužila jako špitál a kostelík Všech svatých. S příchodem bratří se funkce rozšířily o školu a obydlí správce sboru. V roce 1621 byl komplex opuštěn a o znovuoobnovení funkce svatostánku tentokrát jako kostela sv. Václava se pokusil v roce 1623 kapucínský kazatel P. Bonaventura z Kolína. Jeho počín se neuchytil, ačkoliv je zmiňován ještě v druhé polovině 17. století.

Pro komplex budov se našlo další funkční využití v roce 1655, kdy jej nechal Jan František z Vrba adap-

tovat na jízďarňu. Buď pro zchátralost domu, nebo kvůli nehodě Jana Františka z Vrbna při jízďe na koni se tato myšlenka neudržela, a tak byl od roku 1658 využíván jako sýpka. Novou funkční tvář vdechl objektu Eliáš Knurr, který jej nechal přestavět na kapli sv. Vilgefortis, dvoupatrový špitál a barokní Knurrův palác. Díky jeho nadaci a podpoře města byly kaple i špitál využívány až do roku 1945.

V roce 1950 měla být kaple předána českobratrské církvi, ale z tohoto záměru nakonec sešlo a našlo se nové využití objektů jako Památníku J. A. Komenského. Pro muzejní účely byla v budově instalována výstava „J. A. Komenský – Učitel národů – bojovník za mír“, otevřená pro veřejnost 5. února 1954. O tři roky později byly expoziční prostory rozšířeny na celý komplex špitálu a kaple, kde sídlí muzeum dodnes.

Druhý život Jednoty bratrské

Další tvář získal komplex až po odchodu Jednoty bratrské z Fulneku. Ve zprávě kazatele Bonaventury z roku 1624 se píše o kacířích ve Fulneku, mezi něž řadil pikarty, kalvinisty, luterány a utrakvisty, avšak nikoliv Jednotu bratrskou, kterou Hynek Kollmann ztotožnil s pikarty. Přitom zpráva o sboru jako objektu užívaném pikarty se objevila až v roce 1692, při prodeji domu Janem Františkem z Vrbna Eliášovi Knurrovi. Zajímavé je, že tentýž pán Jan František jej v roce 1655 ve svém deníku přisoudil husitům, kteří se ve městě doopravdy vyskytovali jako utrakvisté.

Zmatení paměti o bratrském sboru se projevilo také v církevních vizitacích z let 1672 až 1686, kde je sbor přisouzen valdenským, kteří skutečně přišli do města na konci 15. století. Jako pomyslná tečka v rozlišení konfese uživatelů sboru vyznívá zápis Felixe Jaschkeho, který J. A. Komenského označil za luteránského kněze, kterým samozřejmě nebyl.

Sbor jako paměť města

Z výše popsaného je patrné, že pokud bychom se na bratrský sbor dívali pouze jako na pomník Jana Amose Komenského ve Fulneku, ochudili bychom se o další historické události, které se k němu vztahují. Ačkoliv se jedná o jedinou stavbu, ukrývá v sobě nejen vlastní minulost, ale také historii města, do níž byl implementován také druhý život Komenského a bratrského sboru. Takto vznikl v průběhu let dům mnoha tváří.

NA JIHOVÝCHODNÍ STRANĚ
FULNECKÉHO NÁMĚSTÍ STOJÍ
BÍLÁ BUDOVA, KTERÁ SE PODOBÁ
JEDNOLODNÍMU KOSTELÍKU
PROPOJENÉMU S BAROKNÍM DOMEM.
V TOMTO KOMPLEXU BUDOV SE
SKRÝVÁ VÍCE, NEŽ JE NA PRVNÍ
POHLED PATRNÉ. V 15. STOLETÍ
SLOUŽIL JAKO ŠPITÁL S KOSTELÍKEM.
NÁSLEDNĚ BYL PŘESTAVĚN PRO ÚČELY
BRATRSKÉ ŠKOLY. PO TŘICETILETÉ
VÁLCE FUNGOVAL JAKO KOSTEL
SVATÉHO VÁCLAVA, JÍZDÁRNA NEBO
SÝPKA. FINÁLNÍ PODOBU ZÍSKAL
PŘIČINĚNÍM ELIÁŠE KNURRA, KTERÝ
JEJ PŘESTAVĚL V 18. STOLETÍ NA KAPLI
SV. VILGEFORTIS, ŠPITÁL A BAROKNÍ
DŮM. VE 20. STOLETÍ SE ČÁST
KOMPLEXU PROMĚNILA V MUZEUM
PŘIPOMÍNÁJÍCÍ OSOBNOST JANA
AMOSE KOMENSKÉHO.

foto: archiv MNU

NA PRAHU MUZEA

ROZHOVOR

PETR CHLEBEC

Zdeňku, ty máš docela dost společenských rolí. Jsi historik, autor odborných publikací, kurátor sbírek, dramaturg výstavních a expozičních projektů, rodič a od roku 2019 i ředitel muzea. Je ještě něco dalšího, čím by ses chtěl stát?

Muzeum vnímám jako komplexní instituci, která nabízí naprosto ideální možnost rozkročit se mezi teorií a praxí. Současně je prostorem, v němž, ať již chceš či nikoliv, zastáváš mnohdy několik rolí souběžně. Ale to určitě znáš sám moc dobře. Není jen paměťovou institucí, ale zároveň platformou, v rámci níž můžeme s veřejností komunikovat přírodní i kulturní identitu regionu. Uvnitř muzea je ukryt potenciál interdisciplinární komunikace. Myslím tím hledání otázek i odpovědí v průniku mezi humanitními a přírodními vědami. V tomto ohledu je muzeum ideální laboratoř.

Jde také o nalezení či vytvoření vhodného jazyka, který by z tebe udělal vypravěče minimálně obstojného. Možná, když nad tím přemýšlím, toužím právě po tom.

Stát se vypravěčem. Najít vhodný narativ, tedy nějaké ideální muzejní esperanto, jazyk umožňující, byť na pár okamžiků, znovu rekonstruovat zmizelé.

Často ses ve svém výzkumu pohyboval v prostředí barokních náboženských bratrstev a nyní ses posunul do předbělohorského období. Proč sis vybral téma náboženského obrazu regionu?

Náboženská bratrstva byla prostorem pro hlubší seberealizaci a spiritualitu laiků, nástrojem k výraznějšímu vyjádření náboženské identity. V prostředí římskokatolické církve vytvářela paralelní struktury k stávající církevní organizaci a věřícím umožňovala mnohem aktivnější účast na náboženském životě.

Z hlediska vývoje českých zemí v pobělohorském období byla bratrstva prostorem pro indoktrinaci, zvnitřnění nových norem katolicismu obrozeného tridentským koncilium a obecně nástrojem disciplinace věřících v duchu

// HISTORIK

ZDENĚK ORLITA JE HISTORIKEM A ŘEDITELM MUZEA NOVOJIČÍNSKA. V BADATELSKÉ PRÁCI SE ZAMĚŘUJE NA CÍRKEVNÍ A NÁBOŽENSKÉ DĚJINY RANÉHO NOVOVĚKU. V TÉMŽE DUCHU SE NESOU I JEHO DVĚ AUTORSKÉ VÝSTAVY ČERNÉ ROUCHO A NA PRAHU VICHŘICE.

jednoho jediného vyznání. V tomto smyslu se tedy podílela na několikageneračním procesu pobělohorské rekatolizace a zasahovala do procesu utváření kolektivní paměti, v němž hrálo náboženské myšlení nezastupitelnou roli.

Na tuto skutečnost jsem se snažil upozornit i v rámci scénáře nově připravované expozice Na prahu vichřice, věnované působení Jana Amose Komenského ve Fulneku. Vzhledem k nedostatku pramenů popisujících pobyt posledního biskupa Jednoty bratrské musíme totiž využít např. i svědectví katolických misionářů z řad kapucínského řádu. Tzn. pracujeme s konfesijním obrazem Jana Amose Komenského, který zde vystupuje jako heretický kazatel či tehdy pod všeobíhající označením pikart. V příběhu kapucínského misionáře hrál Komenský roli bratrského kněze symbolizujícího nebezpečnou infekci, od níž bylo město rituálně očištěno spálením části jeho nebezpečných knih.

Zajímá mě, nakolik se v předmoderním období náboženské myšlení podílelo na utváření dobové mentality, jak ovlivňovalo osobní rozhodnutí a motivace jednotlivců. Jakým způsobem vstupovalo do jejich každodenních životů a nakolik mu podléhali.

Kde jsi realizoval svůj první muzejní projekt s touto tematikou?

Prvním projektem byla expozice Proměny Oderského děkanátu, kterou jsem instaloval společně se Zbyňkem Baladránem v roce 2010 v Muzeu Oderska. Tehdy to byl poměrně odvážný krok, a to nejen díky Zbyňkovu čistému, minimalistickému vizuálnímu výrazu, ale i s ohledem na místo realizace. Obnovovat městské muzeum po více než sedmdesáti letech v prostoru bývalých Sudet zrovna s expozicí věnovanou církevním dějinám mi mou komunikaci s veřejností příliš neusnadnilo. Minulost německého regionu nahlížená převážně náboženskou optikou narážela mnohdy na dvojí odpor.

V Novém Jičíně jste otevřeli výstavu Černé roucho o působení jezuitů v Novém Jičíně. Co nám tento náboženský obraz mohl prozradit o životě a každodennosti v daném regionu?

Upřímně? Úplně prvotním cílem výstavy bylo nabourat vžitá stereotypy a obrazy, které přežívají v kolektivní paměti města. Výstava akcentuje několik interpretačních klíčů spojovaných s působením členů jezuitského řádu opírajících se především o jejich majoritní podíl na procesu pobělohorské rekatolizace. A samozřejmě je zde hlavní trauma, ztráta statusu královského města a převedení celého novojičínského panství do majetku olomoucké jezuitské koleje. Tento úhel pohledu zcela opomíjí jejich přínos v hospodářské, sociální, kulturní rovině či podporu vzdělanosti zahrnující progresivní až neortodoxní přístup. Takže slovy historika Jana Křena jsem se snažil Černým rouchem probarvit ona pomyslná bílá místa v dějinách Nového Jičína.

Když ses dozvěděl, že můžeš výrazně ovlivnit doposud konzervativně pojatou expozici o J. A. Komenském ve Fulneku, byla to pro tebe výzva v podobě zpracování dějin konfese Jednoty bratrské, nebo jsi jen vklouzl do známých bot?

Tak tohle pokušení bylo až příliš silné, než aby se mu dalo odolat. I když pevně doufám, že i přes všechnu vervu, s níž jsme dekonstruovali obraz velkého filozofa, náboženského myslitele a pedagoga, bude patrný respekt, s nímž jsme se k jádru našeho sdělení propracovávali. Hlavním cílem bylo představit mladého kněze Jednoty bratrské tak, jak jej mohli poznat měšťané malého poddanského města na rozhraní Moravy a Slezska na prahu třicetileté války. Nicméně nemám za sebou dlouhá léta komeniologického studia a jediná energie, která mě během práce na scénáři poháněla vpřed, bylo hledání autenticity. Takže ty boty, o nichž mluvíš, mi byly chvíli malé a chvíli velké.

Jak velkou překážkou nebo inspirací byl při sestavování libreta expozice samotný objekt bratrského sboru, který je národní kulturní památkou bez sbírkových předmětů spjatých s osobností Komenského?

Tohle by byla asi částečně otázka i na architekta Jakuba Turka, který řešil projektovou dokumentaci a musel se vypořádat s geniem loci, jakým je bývalý bratrský sbor. Ten byl počátkem 18. století přebudován na barokní špitál a z hlediska muzejní instalace se nejedná o úplně snadný prostor. Především v druhém podlaží, které je rozparcelováno do řady malých špitálních cel vytvářejících do jisté míry nepřekročitelnou matici. Navíc komunikační schéma druhého patra už v podstatě s pobytem Komenského nesusvisí. Na druhou stranu nás takto strukturovaný prostor vlastně vedl a pomohl vytvořit scénář, v němž se v každé z místností věnujeme některému z rysů každodenního života v Jednotě bratrské.

Pokud jde o sbírkové předměty spjaté přímo s Komenským, přiznám se, že jejich absenci jsem nějak zvlášť nepocítoval. Naopak si myslím, že mi to spíše pomohlo. Mohl jsem mnohem více rozvolnit úvahy, odpoutat se od závazných vzorů a nechat onoho „nového“, mladého Komenského vyjít ze stínu velkého pedagoga a filozofa. Celá expozice představuje v podstatě obrácenou cestu, kdy na základě znalosti dobového a regionálního kontextu rekonstruuješ možný obraz konkrétní historické osobnosti, respektive možnosti jejího působení.

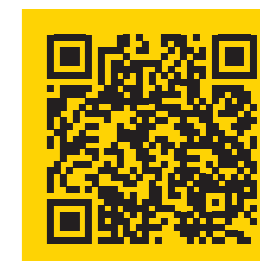
Je možné o Komenském ve Fulneku dnes vypovědět ještě něco nového, ačkoliv nemáme zrovna mnoho pramenů o jeho činnosti?

Já pevně věřím, že ano, a hmatatelnou zkouškou této víry bude právě expozice Na prahu vichřice. I když paradoxně právě zjištění, že nevíme téměř nic, stálo na počátku našich úvah a bylo jediným pevným bodem, o nějž jsme se mohli opřít. Přímé prameny, které by popisovaly

Komenského působení ve Fulneku, v podstatě neexistují a on sám svůj pobyt v tomto německém městě později komentoval jen velmi úsporně.

Za jistou ironii dějin lze považovat skutečnost, že nejstarší zpráva dokumentující jeho fulnecké působení pochází z pera kapucínského misionáře, který dal podnět k pálení protestantských knih. Tedy spíše než nové nálezy (ať již pramenů, či sbírkových předmětů) odhalí expozice zcela nové úhly pohledu a zasadí je do širšího kontextu dějin města i samotné Jednoty bratrské.

Při realizaci expozic a výstav nacházíme často jedinečný prvek z celé instalace či výzkumné činnosti, který nás nadchne a utkví v paměti. Dokázal bys nám prozradit, co to pro tebe v expozici Na prahu vichřice je?

ROZHOVOR

Jedná se o jednu ze skladeb kancionálu Kirchengesänge, kterou pro německé sbory Jednoty bratrské složil fulnecký rodák Peter Herbert. Tohle německé duševní dědictví fulneckého sboru Jednoty bratrské je poměrně fascinující a stejně tak vzrušující je i představa, že se s ním setkal na prahu třicetileté války rovněž Jan Amos Komenský. Není vyloučeno, že velikonoční sekvenci Victimae paschalis laudes (Chválu velikonoční oběti), kterou složil správce fulneckého sboru Peter Herbert ve své rodné němčině, zpíval i Komenský. Poprvé jsem tuto skladbu slyšel v dubnu tohoto roku v brněnském kostele sv. Jakuba, kde ji pro účely naší expozice nahrávali členové Akademie staré hudby z Masarykovy univerzity.

Zajímavý byl i pohled na druhý život Jana Amose Komenského, který byl v rámci obnovy města po 2. světové válce součástí nově utvářené české identity. A právě s ohledem na tuto skutečnost je pro mě osobnost Komenského jako součást německého regionálního dědictví poměrně smiřující představou.

Mnohé dozajista zaujme název expozice

Na prahu vichřice, protože Komenský měl ve

Fulneku prožít svá šťastná léta, tak proč tak

pochmurný titulěk?

Vůbec nechci polemizovat se šťastnými léty a v porovnání s následujícím exilem lze fulnecký pobyt za určitou oázu klidu bezesporu považovat. Nicméně vzhledem ke svým kontaktům s významnými bratrskými šlechtici a živému zájmu o politické i náboženské dění musel první poryvy větru pocítit již v těchto letech. Jeden z nich jej nakonec připravil o rodinu, další z něj udělal psance a exulanta a konečně ten nejsilnější jej vrhnul do víru globálního konfliktu třicetileté války. Tohle vše se událo během relativně krátké doby. Takže svým příchodem do Fulneku symbolicky stanul na prahu turbulentních změn, které smetly jistoty starého světa.

Když už se expozice Na prahu vichřice blíží ke

svému otevření, tak již určitě chystáš nový

projekt. Prozradíš nám na závěr ve zkratce, co to

bude příště?

Momentálně připravujeme nové expozice v prostoru Žerotínského zámku, jejichž pracovní název je prozatím Ostrov jménem Kravaňsko. Poprvé od konce druhé světové války chceme společně s kolegy komunikovat s okolní veřejností německou identitu Novojičínska, její postupné proměny a vzájemné prolínání s relikty slovanské minulosti, a to od středověké kolonizace až po dramatickou první polovinu 20. století. Nicméně celý příběh expozice by měl být vyprávěn jazykem romantismu, z něhož čerpaly první představy o svébytnosti zdejší krajiny, dialektu i kultury a pomáhaly utvářet kolektivní identitu Kravaňska. Chceme pracovat s prastarými mýty, pohádkami a baladami, které necháme rozeznít v původním německém dialektu.

Zdeňku, děkuji za rozhovor a budu se těšit na

další počiny Muzea Novojičínska.

ROZHOVOR S MILOŠEM ŠTĚDRONĚM

// TRADICE SKRZE MODERNITU

ZDENĚK ORLITA

ROZHOVOR

Miloš Štědroň, muzikolog a všestranný skladatel, dlouhodobý spolupracovník brněnského divadla Husa na provázku, bude většinou čtenářů znám jako autor hudby k legendárnímu muzikálu Balada pro banditu. Nás kromě jeho působení v Moravském zemském muzeu zaujala zejména jeho tvorba minioper, v nichž se věnoval významným osobnostem našeho regionu.

Pane profesore, vedle své profese muzikologa, hudebního skladatele a pedagoga jste působil rovněž v muzeu. Jakým způsobem to ovlivnilo vaši tehdejší tvorbu a uvažování o hudbě, minulé i soudobé? Jak vnímáte roli muzeí v dnešní době? (K MZM patří Památník Leoše Janáčka, k MNJ obnovený památník Komenského, má mít tedy forma památníku nějakou speciální funkci či výsadu?)

Role muzea v naší době? Má to stále těžší. Bude muset permanentně zdůvodňovat smysl své existence všelijakým vládnoucím byrokratům a ajťákům, kteří by chtěli všechno zdigitalizovat a prezentovat on-line. Sleduji proměnu muzea za posledních padesát let spolu se vznikem muzeologie. Starší muzejníci doby mého mládí hleděli s nedůvěrou na vznik nové disciplíny, ale ukázalo se, že muzejnictví je jako vědecká disciplína a především interdisciplína plně oprávněná a neustále se rozšiřuje.

Kromě vašeho celoživotního vztahu k dílu Leoše Janáčka jste nedávno uvedl, že věříte na Monteverdiho, Mozarta a Bacha. Jako skladatel se pohybujete mezi žánry. Dalo by se vyjádřit, jakou roli hrají tyto tradiční hudební kořeny ve vaší tvorbě?

Tradiční hudební kořeny v mém snažení? Byl jsem uchvácen „novou hudbou“ – asi jsem se k ní dostal díky své lásce k Janáčkově a přes jeho dílo jsem dospěl k moderně a avantgardě. Jako 18letý jsem byl nadšeným dodekafonikem a serialistou, to vyvrcholilo pobytem v Darmstadtu a poznáním Stockhausena,

Bouleze, Ligetiho, ale taky A. Háby a A. Logothetise. Toto doslova zakletí do světa „nové hudby“ trvalo po celou dobu vysokoškolských studií a ta byla dlouhá, od roku 1959 do 1964 na filozofické fakultě (bohemistika, hudební věda) a 1965–1971 skladba hudební teorie na JAMU. „Nová hudba“ u mě doznívala po celá 70. léta, ale protože jsem spojil svůj osud na celý život s divadlem Husa na provázku, vznikl jiný druh tvorby – pro divadlo, jehož jsem byl spoluzakladatelem. V divadle v 99 procentech případů nemůžete komponovat seriálně – potřebují song, písničku, tanec, podkres, předěl. Takže jsem si připadal jako Janus – pro divadlo tradiční formy, pro sebe a pro hudebníky udržující tradici „nové hudby“, v mém případě Due Boemi di Praga, Sonatori di Praga, Pražští madrigalisté, Jiří Stivín, Moravské kvarteto, Brněnský akademický sbor, Brněnští madrigalisté a také Moravští madrigalisté, vynikající těleso z Kroměříže, a mnozí jiní a další stále menší zbytky „nové hudby“. Takže, jestliže jsem se v té nelehké době cítil jako neperspektivní šedá univerzitní hmota a jako trpěný Celestin z Mamzelle Nitouche, s každoročně obnovovanou smlouvou až do roku 1980, a z univerzity do svobody divadla utíkající Floridor ve světě herců, pro které jsem psal, toto všechno postupně odsouvalo „nové hudby“. Přistoupil Monteverdi, kterého jsem postupně objevoval právě skrze jeho modernitu (vždyť on se jako první označil „il moderno compositore“) a jeho secondu praticu nebo také pratticu, a tak vznikla moje druhá veliká základna hudby od Monteverdiho až po Mozarta. Bacha jsem doprovázel od dětských let (dvojkonzert d moll v domácím ansámblu) a stále víc ten úžasný Vivaldi, kterého ctím nejméně tak jako Bacha... Lásku a úctu k Schoenbergovi, Bergovi, Webernovi a jeho následníkům jsem nikdy neztratil...

Leoš Janáček se narodil na Hukvaldech, ale už jako jedenáctiletý odešel do Brna. Komenský přichází do Fulneku těsně za prahem dospělosti, zakládá zde rodinu, ale poměrně záhy musí odejít. Mendel, Palacký, Freud – jako by zde historicky byla podmíněná jen jakási epizodická existence. Jak na vás

jako polyhistora náš region působí? Co vnímáte jako jeho typické rysy a co se vám naopak jeví jako epizodické?

Typické rysy regionu? Asi jeho průchodnost, vesměs se tu nezůstává – Freud, Janáček, Křížkovský, Mendel – všichni odešli. Morava je vůbec průchodná nebo průchozí země, ale překrásná... Čechy se koncentrují v Praze, další metropole nejsou, Morava je jiná, i když se nám z centra snaží navykládat, že jsme východní Česko. To je stejná pitomost, jako když někdo prosadí do role Anny Boleynové černošku nebo jako kdyby hrál arcibiskupa canterburského Číňan. Opačný rasismus je následkem toho prvotního. Dopládáme teď na koloniální mánii velkých nebo spíše „velkých“ národů.

Ve vašich skladbách se často dotýkáte dějinných okamžiků nebo naopak procesů: připomínka bitvy u Slavkova jako requiem svého druhu (Austerlitz), kantáta o Dobrovském, fascinace postavou Josepha Fouchého (hudba pro původní inscenaci Divadla na provázku a později opera Chameleon) a mohli bychom ještě dlouho pokračovat. Odkud tato fascinace pramení a čím vším vám jsou tyto historické inspirace?

Historické inspirace jsou pro mě podstatné, ovšem tak, že nechci zastavit ten historický okamžik, který se svým významem vymyká z každodennosti, ale spíš ho propojit s naší dobou, abych byl znovu a vždy fascinován tím, jak se vše opakuje jinak a nepředvídatelně. Proto jsem si třeba zvolil Austerlitz – ne kvůli bitvě a masakru lidí a koní, ale jako jakousi Marseillaisu v moll – smutek nad tolika osudy, ale současně výsledek, který rozhodl, že v Evropě Napoleon jednou provždy změnil touto bitvou systém vlády a že Habsburkové – jakkoliv se tomu budou bránit – budou muset přijmout tento nový pořádek. A v tom je pro mě Austerlitz velkou výzvou...

Existuje podle vás ideální způsob zpřístupnění kulturní historie německojazyčného Kravařska dnešní společnosti, která není příliš zvyklá na koexistenci různých etnik?

Jak zpřístupnit Kravařsko společnosti, která je málo nakloněná koexistenci etnických skupin? Neznám žádný jiný prostředek než neustálou snahu poznávat historické kořeny tohoto soužití a přibližovat dějiny tohoto soužití.

KOMENSKÝ MĚ VŽDYCKY PŘITAHVAL JAKO DIVADELNÍ POSTAVA

V rámci minioper jste se věnoval osobnostem českých dějin, jakými byl např. František Palacký, nyní připravujete opus věnovaný Johannu Gregoru Mendelovi. My nyní připravujeme v muzeu úplně novou expozici přibližující mnohem civilnějším pohledem osobnost Jana Amose Komenského. Toho chceme představit jako mladého muže v německém městě a na prahu vichřice. Pustil byste se jako skladatel do takového tématu? Nebo jinak, co vás na Komenském fascinuje nejvíce? Co z jeho díla dnes zůstává spíše ve stínu a mělo by být vyneseno na světlo?

Komenský mě vždycky přitahoval jako divadelní postava. Kdysi jsme o tom udělali na Provázku inscenaci, kde byl Komenský Faustem v Šarišském Potoku u Rakocziů. Ludvík Kundera to tehdy nazval „Faust, díl třetí“. Celoživotně mě přitahuje sbírka skoro 5 000 přísloví, kterou jsem mnohokrát zhudebňoval. A komorní opera nebo nějaké intermezzo z Fulneku? Popřemýšlím o tom. Kravařská němčina a písně z guberniální sbírky k tomu vyzývají.

Pane profesore, srdečně děkujeme za rozhovor a budeme se těšit na vašeho Komenského.

// ZBOŽNOST TKANÁ DO KVĚTŮ

ZDENĚK ORLITA

SBÍRKY

Kolekce oltářních ubrusů z Fulnecka

Již ve třicátých letech 20. století byla do etnografické sbírky Muzea Novojičínska zařazena na první pohled skromná kolekce oltářních pokrývek. Ubrusy z Iněného plátna jsou zdobeny florálními motivy vyšívanými plochým stehem červenou nití a vytváří místy husté záplavy květín, úponků a lístků. Tyto symbolické zahrady nás zvou do interiérů dnes již neexistujících dřevěných kostelíků na Kravaňsku, do míst, v nichž se v průběhu bouřlivého 16. a 17. století poměrně dramaticky střídali hlasatelé slova Božího. Po katolických duchovních přišli během reformace luterští pastoři, kteří na pár generací uvolnili místo bratrským kněžím, aby mohli od poloviny 17. století před oltáře opět předstoupit faráři a kaplani věrní římskému ritu. Pro expozici Na prahu víchřice jsme vybrali a nechali restaurovat oltářní příkrývku z vesnice Kujavy (Klantendorf), kde zdobila jeden z oltářů původního dřevěného a později pravděpodobně i zděného kostela sv. Míchala. Zde se podobně jako v okolních vesnicích (Stachovice, Jestřábí, Kletné, Hladké Životice) udržovaly zbytky Jednoty bratrské i po odchodu Jana Amose

Komenského do exilu. Minimálně dvě generace zde mnoho rodin sdílelo osudy podzemní církve a navštěvovalo tajné bratrské bohoslužby. Zrestaurovaná příkrývka by mohla být součástí regionální produkce replikující staré florální motivy a odkazující k symbolice původních členů sekty valdenských (motiv slunečnice). Ti přišli na Fulnecko na konci 15. století z Braniborska a postupně splynuli s místními členy Jednoty bratrské. Jedna z nejstarších a dnes již nedochovaných oltářních příkrývek skrývala dokonce vyšívaný monogram MIT odkazující k německému správci fulneckého sboru Michaelu Thamovi: MI(ch) T(ham). V rámci florálních ornamentů se zde prolínají původní bratrské prvky s lidovými motivy oblíbenými na Kravaňsku v období 17. a 18. století a mnohdy byly kolektivním dílem několika generací. Nakolik byly červené slunečnice a lístky prorůstající lněným plátnem skutečně šifrou odkazující k víře předků i v proměněném liturgickém prostoru katolického kostela, zůstane pravděpodobně nezodpovězenou otázkou.

VE LNĚNÝCH PLÁTNECH PROTKANÝCH KVĚTY, LISTY

A ÚPONKY Z ČERVENÝCH NITÍ SE UKRÝVAJÍ VZPOMÍNKY

NA DÁVNÉ DŘEVĚNÉ KOSTELÍKY A STEJNĚ JAKO

VE STARÝCH ZAHRADÁCH I MNOHEM VÍCE

SBÍRKY

oltářní ubrus (sbírka MNU)

OPEVNĚNÝ FULNECKÝ ZÁMEK SLOUŽIL
SVÝM MAJITELŮM JAKO HONOSNÉ
SÍDLO. BYL ALE TAKÉ PEVNOU OPOROU
JEJICH PŘESVĚDČENÍ VE SVĚTĚ,
KTERÝ UPADAL DO NÁBOŽENSTVÍM
OSPRAVEDLŇOVANÝCH VÁLEK. JAK
TEHDY VYPADAL?

ALEŠ KNÁPEK FENOMÉN

// PEVNOST VÍRY

Pevnostní funkce areálu zámku, jak dobová čeština někdejší hrady běžně označovala, je při dnešním pohledu dobře patrná. Na počátku 17. století šlo o relativně velký komplex obytných budov a opevnění, který poskytoval majitelům jak komfort, tak přiměřenou míru bezpečí. Vzhledem ke svému rozsahu mohl Fulnek v případě potřeby pojímat relativně velké množství obránců. Víra byla u rodu Skrbenských – tehdejších majitelů zámku – na předních místech hodnotového žebříčku. Není náhodou, že mezi jejich přáteli patřili předáci nekatolické moravské šlechty Žerotínové. Fulnek mohl být vojenskou baštou moravských nekatolických stavů v boji, kterému dnes říkáme stavovské povstání a za jeho konec považujeme bitvu na Bílé hoře. Fulnečtí spolu s Komenským a celou Moravou ale tehdy ještě mohli věřit ve zvrátění běhu událostí. Koneckonců opevněné město se zámkem bylo už necelý rok po Bílé hoře obsazeno nekatolickým vojskem. V závěru nadcházející války se stal Fulnek oporou „protestantské“ švédské armády. Pokud bychom brali třicetiletou válku jako náboženský konflikt, byl tedy Fulnek nakonec i skutečnou pevností víry. Komenský ostatně své poslední naděje na návrat do vlasti spojoval právě s vítězstvím Švédska nad Habsburky.

Jan Skrbenský z Hříště a jeho synovec Jan II., majitel Fulneku počátkem 17. století, patřili k rodině, která výrazně podporovala českobratrskou církev. Ve stanovách týkajících se jeho výchovy bylo výslovně uvedeno: „katolický škola a učení aby nebyl přinucován“. Skrbenští navštěvovali evangelické školy v Ivančicích a později také ve Wittembergu, Heidelbergu nebo Ženevě. Po návratu z Evropy se Jan Skrbenský z Hříště přirozeně stal mecenášem fulnecké bratrské školy a sboru, ale také nepřítelem místních augustiniánských mnichů.

Na získání Fulneku s velkým panstvím byli Skrbenští patřičně hrdí. V závěti Jana staršího Skrbenského se píše: „Požehnajíc mně Pán Bůh zmála a takový statek do rodu našeho dadouc“. Sídlo, které tento původně chudý vladýcký rod z východních Čech získal, prošlo krátce před tím péčí italských architektů a bylo centrem nemalého panství. Jan Skrbenský z Hříště se díky svým pevným postojům stal ve stavovském povstání členem direktoria

a defenzorem za rytířský stav. Účastnil se také procesu s Janem Sarkanderem. Po porážce na Bílé hoře tak musel uprchnout do sousedního Slezska. Vzápětí se však vrátil se slezským vojskem Jana Jiřího Hohenzollernského, táhnoucím z Opavy na císařskými obsazený Fulnek a Nový Jičín. V bitce u Nového Jičína byli sice tak zvaní Španělé v červnu 1621 poraženi, za několik měsíců ale už ustupovali Slezané. Císařští obsadili Moravu včetně Fulneku, který zkonfiskovali. Skrbenský byl jako strůjce povstání odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků a jeho jméno bylo přibito na šibenici. Jan se však nevzdával a ještě roku 1626 přitáhl do svého kraje s protestantským dánským vojskem, pro které tady také verboval nové muže. Opět se zde ale příliš neohřál. Dány postupně vytlačili Albrecht z Valdštejna a Balthasar Marradas. Jan Skrbenský musel tedy opět pryč. Ustupoval s dánskou jízdou k Baltu. V jedné ze šarvátek s pronásledovateli však přišel roku 1627 o život. V nových rekatolizačních poměrech se zámek stal majetkem Bruntálských z Vrbna, kteří začali s jeho úpravami ještě v průběhu třicetileté války. Zámek měl být v neklidné době oporou rekatolizace poddaných na panství. Osud pevností ale bývá vrtkavý a švédský přepad z něj učinil na delší čas naopak hrozbu a místo, kam odváděli všichni bez rozdílu poplatky švédské koruně. V polovině 17. století tak raději nařídila Vídeň bourání části zemních opevnění, aby se už Fulnek nemohl stát základnou nepříteli.

Fulnecký zámek se úpravami v 16. a 17. století stal mohutnou stavbou. Jeho středem byl starý hrad okolo nádvoří s věží zvýšenou roku 1633 za Bruntálských z Vrbna. Budova, jak ji vidíme dnes, je výsledkem přestavby po velkém požáru na počátku 19. století. Palácové jádro zámku mívalo dříve nádvoří a střechy skryté za zděnou atikou. Podobalo se na pohled dnešnímu hradu Buchlov. Okna a dveře lemovala kamenná ostění. Jejich červená barva kontrastovala s bílou fasádou. Nádvoří mělo původně dřevěné pavlače a zřejmě i menší renesanční arkádový ochoz. Dolní zámek nesl tíhu případné obrany. Jeho starší zeď měla několik menších bašt umožňujících střelbu k patě hradby. První bránu vysunutou hodně před zámek hájila mohutná stavba připomínající barbakán nebo bastion se dvěma řadami střel. Z této mohutné budovy se nezachovalo téměř nic a známe ji

pouze ze starého plánu a veduty hradu. O její podobě se ale můžeme poučit u jiných našich hradů. V budovách dolního zámku se nacházely sklady, stáje, ale také pivovar.

Nejohroženější stranou bylo jižní předpolí zámku stoupající na Pohořský kopec. Švédové někde tady později nutili měšťany stavět zemní šance. Už od pozdního středověku ale bylo nutné bránit se odtud nové zbraní známé tehdy jako puška a dnes jako dělo. Záhy zde tedy vznikl mohutný příkop a velký val, který zámek částečně kryl a sloužil zároveň jako plošina pro děla obránců. Zahrada budovaná v těchto místech počátkem 18. století vznikla zčásti zrušením bývalých valů a příkopů tehdy už nepotřebných šancí. Valy okolo zámku nesly, jak bývalo zvykem, dřevěný plot. Roku 1592 museli poddaní celého panství sázet do tohoto plotu duby, aby jej zpevnili.

Skrbenští z Hříště, erb v 16. století

Fulnecký zámek měl počátkem 17. století předpoklady být skutečnou pevností i honosným sídlem. Jan starší i mladší Skrbenští z Hříště byli spíše dobrými hospodáři než vojáky. Je také možné, že jejich víra a humanistické vzdělání je podobně jako rodinného přítele a hlavu moravské nekatolické šlechty Karla ze Žerotína vedly po cestě míru. Nakonec ale pro ně a jejich sídlo určila historie cestu válečnou.

// MEZI LUTHEREM A KALVÍNEM

ZDENĚK ORLITA

Trvale se členové Jednoty bratrské začali ve Fulneku usazovat až s příchodem Jana ze Žerotína, který získal panství v roce 1468. Nicméně nelze vyloučit, že se první bratrské rodiny dostaly do města již v roce 1464, když jej přechodně vlastnil Jan Kostka z Postupic na Brandýse. Avšak klíčovou událostí, která na dlouhé generace ovlivnila národnostní i kulturní charakter fulneckého sboru Jednoty bratrské, byl příchod valdenských z Braniborska. Ti se začali usazovat v osmdesátých a devadesátých letech 15. století ve Fulneku, Lanškrounu a v okolí Hranic a s ohledem na svůj původ (Braniborská marka) je místní začali nazývat jako „marecké pokolení“. Spolupráce s valdenskými sahá k samým počátkům Jednoty a zakladatelská generace byla přesvědčená, že valdenští „mají původ od první církve“. Navíc se společenství bratří a sester nikdy nevnímalo ve smyslu nějaké národní jednoty, a to i přes skutečnost, že modlitby, překlad Písma i liturgický zpěv byly původně v českém jazyce. Nicméně ve svém učení kladli důraz na universalismus překračující zemské hranice. Dokládá to právě fulnecký azyl pro německé rodiny z Braniborska i možnost jejich integrace do náboženského života zdejšího sboru. Po poměrně krátké době, v roce 1481, přišla rána v podobě královského mandátu vypovídajícího všechny členy Jednoty. Snad i některé rodiny z Fulnecka se tehdy pod vedením kněze

FENOMÉN

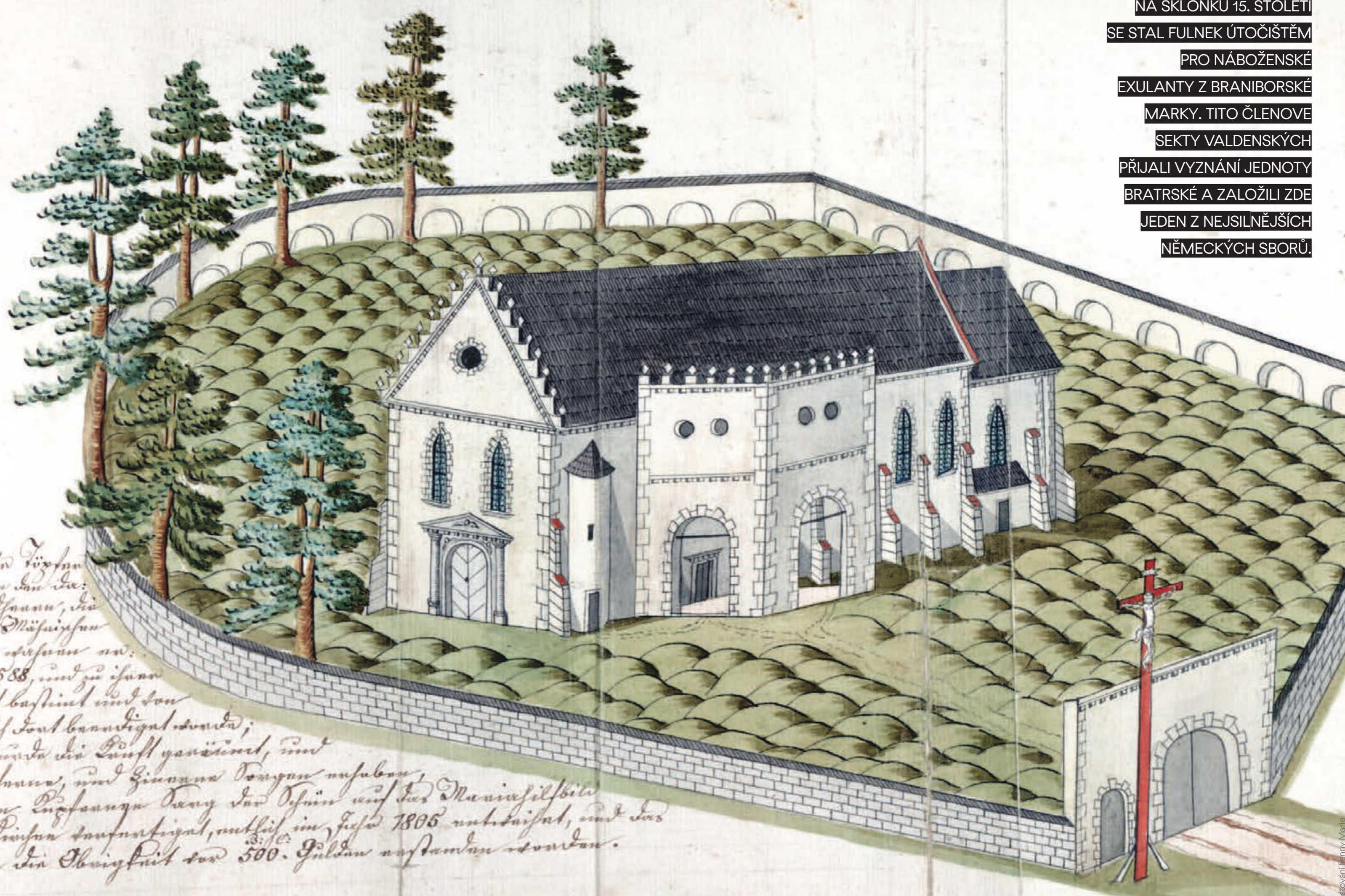
Mikuláše Slánského vypravily na dlouhou cestu do dalekého Moldavska. Před rokem 1490 se nicméně situace opět obrací a majitel fulneckého panství přijímá bratrské rodiny zpět. Na počátku 16. století již ve Fulneku působí početné českoněmecké společenství Jednoty bratrské docházející na bohoslužby do sboru, který mu v roce 1489 daroval Jan ze Žerotína. Podle zpráv z konce 18. století se na bratrských domech na Fulnecku znázorňoval beránek držící korouhev a díky tomuto symbolu začali v okolí nazývat zdejší bratry jako „Fratres Agnini“ nebo německy „Lammel-Brüder“. V tomto duchu takto označovali i Jana Amose Komenského, který je v těchto textech nazýván jako pastýř beránků („Lammelhirt“).

Během několika generací se bratrský sbor ve Fulneku výrazně germanizoval, ačkoliv zde i nadále žila řada česky hovořících bratří. Německou identitu posilovaly v rámci fulneckého sboru rovněž výrazné osobnosti zdejších správců, kteří udržovali styky s centry evropské reformace, ovlivňovali teologickou diskuzi a sami se podíleli na tvorbě kancionálů. Jedním z nich byl i správce sboru Michael Weiße, rodák ze slezské Nisy a absolvent univerzity v Krakově. Původně byl přijat do františkánského kláštera ve Vratislavi, z něj však v roce 1518 uprchl a snad pod vlivem Vavřince Krasnického vstoupil v Litomyšli do řad Jednoty bratrské. Před příchodem do Fulneku

M I I 7 E I I M

FULNEK JE ČASTO ZMIŇOVÁN
PRÁVĚ V SOUVISLOSTI
S KRÁTKÝM POBYTEM JANA
AMOSE KOMENSKÉHO, KTERÝ
MNOHDY ZATLAČUJE DO
POZADÍ VÝZNAM TOHOTO
MĚSTA PRO REFORMAČNÍ
KULTURU 16. STOLETÍ. PODOBNĚ
JAKO LANŠKROUN BYL
I FULNEK JIŽ OD KONCE
15. STOLETÍ CENTREM
NĚMECKÉHO SBORU JEDNOTY
BRATRSKÉ A PŮSOBILI ZDE
TEOLOGOVÉ, KTERÍ OSOBNĚ
DISKUTOVALI S MARTINEM
LUTHEREM, PHILIPEM
MELANCHTONEM ČI JEANEM
CALVINEM A UDRŽOVALI
KONTAKT S VÝZNAMNÝMI
STŘEDISKY EVROPSKÉ
REFORMACE. POKUSME SE
ODHALIT OSUDY NĚKOLIKA
Z NICH A SEZNÁMIT SE S MUŽI,
JEJICHŽ JMÉNA REZONOVALA
PROSTOREM FULNECKÉHO
SBORU VE DNECH, KDY DO NĚJ
ZAVÍTAL MLADÝ BRATRSKÝ
KNĚZ JAN AMOS.

NA SKLONKU 15. STOLETÍ
SE STAL FULNEK ÚTOČIŠTĚM
PRO NÁBOŽENSKÉ
EXULANTY Z BRANIBORSKÉ
MARKY. TITO ČLENOVÉ
SEKTY VALDENSKÝCH
PŘIJALI VYZNÁNÍ JEDNOTY
BRATRSKÉ A ZALOŽILI ZDE
JEDEN Z NEJSILNĚJŠÍCH
NĚMECKÝCH SBORŮ.

Handwritten text in German script, likely a historical record or description of the church's construction and history.

působil jako správce sboru v Lanškrouně a v roce 1532 byl na synodu v Brandýse nad Orlicí zvolen do tzv. Úzké rady Jednoty. Během let 1522–1524 navštívil z pověření Úzké rady společně s Janem Rohem pětkrát Martina Luthera ve Wittenbergu, aby zde diskutovali o možnostech užší spolupráce českých bratří a luteránů. Dojem z těchto návštěv se bezesporu odrazil i v reformátorově spise pojednávajícím o luterském pojetí svátosti oltářní (Von anbetung des Sakraments des heyligen leychnams Christi). Martin Luther byl údajně nadšený, když mu delegace oznámila, že Jednota bratrská upouští od mariánské úcty i kultu svatých a odmítá učení o očištění. Nicméně bylo pro velkého reformátora zklamáním, že čeští bratři nadále trvali na sedmi svátostech i kněžském celibátu.

Již na počátku 16. století Úzká rada Jednoty pověřila Michaela Weiße sestavením kancionálu pro německé obce ve Fulneku a Lanškrouně, což tento bratrský teolog a hymnograf splnil a svůj zpěvník věnoval německé obci Boží a křesťanskému bratrstvu v Lanškrouně a Fulneku (Der Deutschen Gemein Gottes und Christlichen Brüderschaft zur Lantzkrone und zur Fullnek). Jeho dílo představovalo nejen významný kancionál Jednoty bratrské, ale sou-

BYL TEOLOGEM I DIPLOMATEM. JEDNAL S VÝZNAMNÝMI POSTAVAMI EVROPSKÉ REFORMACE JEANEM CALVINEM ČI THEODOREM BEZOU, ALE ROVNĚŽ S CÍSAŘEM MAXMILIÁNEM II.

časně první německy tištěný protestantský zpěvník vůbec. Weißův kancionál pouze potvrdil význam společného zpěvu shromážděné komunity pro bratrskou bohoslužbu. Jasně tak definoval nezastupitelný význam zpěvu v národních jazycích, který byl pro reformační vyznání klíčový, a odlišil jej od tradice latinského zpěvu uplatňované v prostředí římskokatolické církve. S ohledem na význam sborového zpěvu v rámci bratrské liturgie je zřejmé, že se v prvních dekádách 16. století nacházel ve Fulneku plně autonomní a sebevědomý německý sbor Jednoty bratrské. Kancionál věnovaný původně bratrským sborům v Lanškrouně a Fulneku měl však dosah i za hranice zemí Koruny české (v letech 1534 a 1536 vydán ve Štrasburku) a až do 20. století byl inspirací pro mnohé hudební skladatele. Prvním z nich byl samotný Martin Luther, který

nazval fulneckého správce sboru „znamenitým poetou“ a převzal z Weißeho kancionálu 14 písní. Jeho písně zaujaly Heinricha Schütze i Johanna Sebastiana Bacha. Nicméně nejvýznamnější skladbou fulneckého a lanškrounského zpěvníku se stala pohřební píseň, která byla nadlouho součástí německých kulturních dějin. Zmínil ji Johann Gottfried Herder a Weißeho skladbu „Begräbnisgesang“ zhudebnil Johannes Brahms, a to pro čtyřhlasý sbor a orchestr. Podobně pracoval s kancionálem v meziválečném období rovněž Bertold Brecht, který si do své divadelní hry Matka kuráž a její děti vypůjčil jednu z Weißeho pašijových písní.

Počátkem třicátých let se však Michael Weiß začal stále více přiklánět ke kalvinistickému výkladu večere Páně, který popíral Kristovu reálnou přítomnost v konsekrované podobě chleba. Tyto úvahy jej nakonec přivedly do konfliktu s vedením Jednoty bratrské, která jej považovala za „tvrdého“ člověka. Weiß se nakonec dostal do blízkosti českého velmože Vojtěcha z Pernštejna, který se mu podle bratrských pramenů stal osudným. Ten měl nechat údajně v březnu roku 1534 na setkání na půdě katolické fary v Lanškrouně nakrmit bratrského kněze vlčím masem a zůstává tedy otázkou, za jakých okolností vlastně tento evangelický duchovní zemřel.

Sílicí vliv německé části sboru v rámci Fulneku vnímalo i zemské vedení Jednoty, které začalo zdejší školu využívat jako jazykové učiliště před odchodem studentů na některou z kalvínských či luterských univerzit v říši. Tuto situaci potvrzuje i žádost bratrského kněze Jeronýma Šlika z roku 1582, který chtěl působit někde, „kdeže jazyku německého v kázání slova Božího se užívá, jako ve Fulneku...“. Na přelomu 16. a 17. století se ve fulneckém společenství Jednoty bratrské i nadále vyskytovaly české nebo jazykově smíšené rodiny, které udržovaly spojení s okolními českými sbory právě díky příbuzenským vazbám (Přerov, Lipník, Hranice, Drahotuše, Krásno, Valašské Meziříčí). Vzhledem k existenci dvou bratrských domů v rámci města tak nelze vyloučit, že probíhal bohoslužebný život odděleně, zvláště pro český i německý sbor. Nicméně vzhledem k vzájemným sňatkům a každodennímu životu uvnitř města lze u bratří předpokládat schopnost orientovat se v českém i německém prostředí.

Německý vliv ve fulneckém sboru Jednoty se podruhé opět mocně vynořil v šedesátých letech 16. století a souvisel s novou edicí bratrského kancionálu.

Ten vyšel pod titulem Kirchengesänge (zpěvy kostelní) roku 1566 v Ivančicích a jeho autory byli fulnečtí správci sboru Johann Jeletzky, Michael Tham a Peter Herbert. O prvním z nich se mnoho zpráv nedochovalo a víme, že se označoval jako služebník sv. evangelia („Diener des heiligen Evangelii“). Michael Tham je zachycen v nekrologiu Jednoty bratrské, kde je uvedeno: „Téhož roku [1571] umřel bratr Michael Tham ve Fulneku, Němec“. Text dále uvádí, že kromě Fulneku spravoval i německý sbor v Lanškrouně a „umřel 27. dne měsíce srpna okolo 2 hodiny na noc, zimnice ho napadla a na zejťtí poctivě na bratrském krchově pohřben“. Závěrečná poznámka „z mareckého pokolení byl“ napovídá, že se jednalo o potomka původní sekty valdenských, která na sklonku 15. století emigrovala z Braniborska a Pomořan do Fulneku.

Bezpochyby nejvýznamnější osobností z tohoto trojlístku byl fulnecký rodák Peter Herbert. V padesátých letech 16. století studoval na univerzitách v Königsbergu (Královec) a Wittenbergu a v roce 1560 jej Úzká rada Jednoty vyslala společně s Janem Rokytou na diplomatická a teologická jednání do Württemberska. Herbert navštívil během této mise Heidelberg, Straßburg a nakonec i Švýcarsko a setkal se s vůdčími teology kalvinismu – Jeanem Calvinem, Heinrichem Bullingerem a Theodorem Bezou. V letech 1564 a 1566 byl vybrán jako člen delegace Jednoty bratrské do Vídně, kde předstoupil před nově zvoleného císaře Maxmiliána II. a předal mu nový bratrský kancionál. Tehdejší představený fulneckého sboru předal habsburskému vladaři zpěvník, který byl současně svědectvím německého splynutí s prostředím českých bratří. Samotný soubor německých písní uzavíral celostránkový obraz mistra Jana Husa a Martina Luthera. O mimořádném postavení Petra Herberta v rámci Jednoty hovořil ve svém dopise Janu Jiřímu z Žerotína roku 1579 pedagog, fyzik a původně luteránský kněz Esrom Rüdinger. Tento rodák z Bambergu vzpomínal na Fulnečana Herberta, s nímž se seznámil v posluchárně univerzity ve Wittenbergu, kde oba docházeli na přednášky významného reformátora Filipa Melanchtona. Vedle přerovského Jana Blahoslava byl německý správce fulneckého sboru Peter Herbert v polovině 16. století nejvýraznější osobností Jednoty bratrské.

jihovýchodní roh náměstí, cesta k bratrskému sboru na poč. 20. stol. (archív MNU)

// JERLO- CHOVICKÉ STĚNY – SKRYTÝ POKLAD

PETRA MIČKOVÁ

FENOMÉN

JERLOCHOVICKÉ

STĚNY JSOU

CENNOU

LOKALITOU NEJEN

GEOLOGICKOU,

ALE I BOTANICKOU.

JSOU JEDNOU ZE

ČTYŘ LOKALIT

VÝSKYTU SILNĚ

OHROŽENÉHO

HOŘCE KŘÍŽATÉHO

NA NOVOJIČÍNSKU.

MĚSTO FULNEK NENÍ JEN HISTORICKY VÝZNAMNÝM MÍSTEM, ALE PATŘÍ MEZI REGIONÁLNĚ UNIKÁTNÍ A CENNÉ ÚZEMÍ Z HLEDISKA GEOLOGICKÉHO, BOTANICKÉHO I ZOOLOGICKÉHO. V MÍSTNÍ ČÁSTI MĚSTA, V JERLOCHOVICÍCH, VYSTUPUJÍ DO NĚKOLIKAMETROVÉ VÝŠKY PÍSKOVCOVÉ STĚNY, KTERÉ SE POSTUPEM ČASU ZTRÁCEJÍ POD NÁLETOVÝMI DŘEVINAMI A KUPAMI NAVEZENÉHO ODPADU. CELÉ ÚZEMÍ SPADÁ DO OBLASTI PŘÍRODNÍHO PARKU ODESKÉ VRCHY A PATŘÍ DO POVODÍ ŘEKY ODRY, KTERÁ JE PÁTEŘNÍ ŘEKOU CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI POODŘÍ.

Geologický unikát

Jerlochovické stěny jsou pískovcové těleso, které lemuje severní stěny a úpatí údolního svahu Husiho potoka, který protéká obcí v nadmořské výšce cca 300–320 m n. m. Směrem k západu vyúsťuje do dnes již opuštěné pískovny, kde je možné tyto horniny studovat. Vystupují v ní pískovce a jílovité pískovce, které se usadily asi před 15 miliony let v okrajové části mělkého moře, jež zaplavilo staré údolí vybihající z poslední, nejmladší karpatské předhlubně, spodnobadenského příkopu. Jedná se o unikátní odpreparované pískovcové těleso s ukázkou tortonských pískovců o mocnosti cca 15 m a délce 150 m. Výška stěn je mezi 7–12 metry. Taková místa jsou k vidění na různých místech na západní straně Moravské brány v pásmu Oderských vrchů. Dobře patrné jsou u mateřské školy, za kostelem, nad garážemi v obci Jerlochovice a za náměstím ve Fulneku. V případě Jerlochovických stěn vedle mateřské školy jde ovšem o nejlepší a nejzachovalejší ukázkou těchto hornin.

Stará úvozová cesta

Východně od pískovny se nachází lokalita s výskytem ohrožených druhů rostlin. Představuje zbytek původní vegetace k jihu orientovaného úvozu staré polní cesty na okraji zemědělsky využívaného území. Vlivem celkového zanedbání území dochází k postupné sukcesi. Louky zarůstají náletovými křovinami a také se zde šíří mnohé synantropní druhy. Dlouhodobě neobhospodařované spodní části zarostlé cesty, která v severní části končí na okraji pole, osídlují fragmenty mezofilní a semixerofilní vegetace. Jádrem lokality zaujímají k jihu orientované fragmenty travinobylinných porostů s inklinací k širokolistým suchým trávníkům s typickými druhy, např. válečka prapořitá, sveřep vzpřímený, pupava bezlodyžná, chrpa čekánek, jitrocel prostřední, jetel horský, zběhovce lesní, třeslice prostřední, svízel syříšřový, mochna stříbrná a jarní, starček přímětník, svízelka lysá, třezalka tečkovaná, rozchodník velký, chrastavec rolní, bedrník obecný a čičorka pestrá. Stupňovité výstupy zpevněných písků s orientací k západu osídlují převážně druhy primitivních půd, jako je pamětník rolní, rozchodník šestiřadý, mochna jarní, rožec rolní, krvavec menší a písečnice douškolistá. V místech s vyvinutou mělkou půdou přibývají další druhy, např. mateřídouška vejčitá, jestřábník chlupáček, jitrocel prostřední, len počistivý, mochna stříbrná, klinopád obecný, silenka nadmutá. Zmlazují zde nálety dřevin vrby jívy, svídy krvavé, třešně ptačí a zvláště vrby nachové. Prudký západní břeh úvozu pokrývají liniové porosty vysokých mezofilních dřevin,

např. trnka obecná, svída krvavá, ptačí zob obecný, javor babyka a růže šípková. V porostech křovin a na jejich okrajích se vyskytují řepík lékařský, kozinec sladkolistý, jahodník obecný, dobromysl obecná, silenka nící, oman vrbolistý pravý. Floristické složení staré úvozové cesty doplňuje řada průvodních druhů mezofilních ovsíkových luk, např. řebříček obecný, srha laločnatá, mrkev obecná, chrpa luční, svízel bílý, hrachor luční, kopretina bílá, štírovník růžkatý, vikev ptačí, jetel luční aj. Podél linie původní cesty rostou ve skupinách roztroušené populace chráněného hořce křížatého. Z dalších zajímavých druhů je možné uvést např. bukvici lékařskou, zvonek broskvolistý, ocún jesenní, krvavec toten aj. Ze synantropních druhů se na lokalitu šíří zejména třtina křovištní, zlatobýl obrovský, pelyněk černobýl, turan roční, bodláky a pcháče. Tyto silně expanzivní druhy tak vytlačují druhy původní. Horní vyvýšená část lokality sousedí s ornou půdou polních kultur. Ze zajímavějších plevelů zde roste ostrožka stračka, mák pochybný, kakost maličká a řepinka latnatá.

Území hořců

Lokalita Jerlochovických stěn je zajímavá i z botanického hlediska. V minulosti zde byly objeveny také ohrožené druhy rostlin. Vratička měsíční (*Botrychium lunaria*) patří dle zákona k ohroženým druhům rostlin a v Červeném seznamu ohrožených druhů ČR (cévnatých rostlin) spadá do kategorie silně ohrožených. Modřelec chocholatý (*Muscari comosum*) je zařazen do seznamu jako ohrožený druh. Bohužel se výskyt těchto dvou druhů zde již nepodařilo dlouhodobě potvrdit. Třetím vzácným druhem, jenž se na lokalitě dosud každoročně objevuje, je hořec křížatý (*Gentiana cruciata*). Dle celostátního seznamu patří do kategorie silně ohrožených taxonů. Na tuto rostlinu je potravně i vývojově vázán kriticky ohrožený druh motýla modrásek hořcový (*Maculineaalcon*). Hořec křížatý roste na Novojičínsku pouze na čtyřech izolovaných lokalitách Moravské brány: vrcholová část PR Svinec v Kojetíně u Nového Jičína, jihovýchodní svahy vrchu Štramberčák a meze v okolí Grygarova kopce ve Veřovicích a právě úvoz polní cesty nad Jerlochovickými stěnami.

Skrytý poklad

Díky unikátní ukázce odkrytých vrstev pískovců, nalezišti vzácných druhů rostlin a také poměrně rychlé degradaci a ruderalizaci území zde znovu vyvstává otázka, zda by si toto místo nezasloužilo zařazení do některé z kategorií ochrany regionálního významu.

silně ohrožený hořec křížatý (foto: P. Mířková)

// REPORTÁŽ PSANÁ NA LETÁKU

PETR CHLEBEC

SBÍRKY

Píšeme-li o letáku, představí si mnozí jednoduché barevné tisky, na kterých na nás již z dálky křičí nápis SLEVA nebo VÝPRODEJ. Mluvíme-li však o reportáži, představíme si spíše noviny. Přitom oba druhy médií mají společnou formu, která zaujme a zároveň předá zjednodušeně své sdělení i nepolibenému. Tento vynález jednoduchého tištěného média sahá až do doby knihtisku 16. století a svůj rozmach zažil na našem území zejména v době třicetileté války, kdy se soupeřilo nejen o území, ale také o podporu místního obyvatelstva a jeho reprezentace. Proto se téma letáků objevuje i v nové expozici Na prahu víchřice ve Světě Komenského Fulnek.

KOMENSKÝ MEZI NOVINÁŘI

Ačkoliv si možná myslíte, že letáky sloužily pouze k propagandě katolické nebo protestantské strany, jsou tyto drobné tisky také zdrojem informací. Jejich autoři se snažili zároveň zpřehlednit aktuální světové dění, které se dotýkalo jejich čtenářů, a proto lákali nejen formou tisku, ale také obsahem, který připomínal novinářské zprávy. Jan Amos Komenský v kapitole XXII. díla Labyrint světa a Lusthauz srdce předkládá svůj pohled na tyto starobylé novináře, kteří roznášejí zprávy mezi lid, a ten je doslova hltá. Místo zpráv či letáků je zpodobnil do metafory píšťal a poukazuje na jejich nešvar v pravdivosti předkládaných informací.

BOJ ORLA SE LVEM

Přesto není možné na letáky hledět jako na pouhou lživou propagandu. Příkladem je právě leták Boj orla se lvem (Des Adlers und Löwen Kampff) z roku 1621. Na první pohled nás zaujme scenerie, již vévodí sloup s korunou, žezlem a vavřínovým věncem – symboly panovníka. Ze dvou stran k nim šplhá korunovaný lev a korunovaný černý orl. I kdybychom neznali nic o třicetileté válce, ztotožníme obě zvířata se symboly králů. S minimální znalostí můžete dojít k poznání, že se jedná o české stavy zastoupené Fridrichem Falckým a katolickou stranu zastoupenou Ferdinandem II. Habsburským. Ostatní symboly a postavy nejsou tak čitelné, a proto jsou doplněny o krátké popisy. Leták je doplněn dvouslokovou německou básničkou, která ve zkratce vypráví o vzestupu Fridricha Falckého, který to dotáhl až na královskou korunu,

a o Ferdinandovi Habsburském, který byl českými stavy detronizován. Zároveň autor vyjmenovává čtyři důvody neúspěchu, proč se Fridrichův pokus o korunu nezdařil, a stejně tak i u Ferdinanda, který si pražskou exekuci popudil mnohé české stavy. Nakonec se však obrací k orlu, kterému radí a povzbuzuje jej při výstupu na sloup za královskou korunu.

LETÁK 17. STOLETÍ DNES

JAK JE PATRNÉ Z OBRAZU, JEDNOLISTÉ TISKY SI UCHOVALY ČÁST SVÉHO SDĚLENÍ, KTERÉ JE SROZUMITELNÉ I ČLOVĚKU 21. STOLETÍ. V EXPOZICI NA PRAHU VICHŘICE JE OŽIVÍME ANIMACÍ A DYNAMICKÝ OBRAZ TAK ZÍSKÁ NOVÝ ROZMĚR. STEJNĚ JAKO ČTENÁŘ V ROCE 1621 BUDETE MOCI VNÍMAT ZÁPAS PROBÍHAJÍCÍ MEZI DVĚMA PANOVNÍKY, KTEŘÍ NA VÝJEVU NEUSTÁLE STOUPAJÍ KE KORUNĚ, AVŠAK PROZATÍM K NÍ ANI JEDEN NEDOŠEL. MNOHÉ PŘEKÁŽKY V PODOBĚ SCHODŮ, KŘÍŽŮ A MEČŮ NA CESTĚ VZHŮRU NA NĚ TEPRVE ČEKAJÍ. KONEC ZÁPLETKY JE VÁM JIŽ ASI ZNÁMÝ, TAKŽE VÍCE PROZRAZOVAT NETŘEBA. VÍCE UVIDÍTE VE FULNEKU.

Des Adlers und Löwen Kampff, 1621 (zdroj: BOHATCOVÁ 1966)

EVA SULOVSÁ

// POUTNÍK LABYRINTEM

LETNÍ TÁBOR 2020

Loňský rok se nesl na vlnách památky a myšlenek Jana Amose Komenského, které jsou i po 350 letech od jeho smrti stále živnou půdou pro osobní rozvoj každého z nás. Komenský po sobě zanechal své nejvýznamnější nedokončené dílo s názvem Obecná porada o nápravě věcí lidských. Autor se v díle snaží odpovědět na palčivé otázky. Co všechno obnáší pojem věci lidské? Kdo jsme? Co nás dělá lidmi? Komenský vyslovuje tři oblasti zásadní pro lidství: vzdělání, náboženství, politiku. Pod těmito obecnými tématy se ale skrývá řada konkrétních lidských potenciálů. Ve spisu Unum necessarium (Jedno potřebné), který je jakousi Komenského závětí, píše tuto větu: „Vzdávám díky svému Bohu, který chtěl, abych byl po celý svůj život mužem touhy. A i když dopustil, abych upadl do rozličných labyrintů, přece mne z mnohých zase vyvedl.“ I my můžeme mít pocit, že jsme uprostřed

může přijít na pomoc každému z nás Komenského zkušený Poutník, který všemi nástrahami bludiště již prošel. Spolu s tímto Poutníkem jsme se vydali na cestu i na našem táboře. Komenský sám sebe vždy označoval jako muže touhy a my jsme spolu s ním toužili také poznávat, učit se a vyznat se v labyrintu života. Pod vedením zkušených vedoucích a rádců vznikly čtyři skupinky: Temní vici, Gangišky, Světlušky a Delfíni. Děti vyrazily na svou cestu labyrintem jako poutníci a postupně získávaly za splnění „odborky“ grešle, které střídaly do své tábořové mošny, a postupně se vypracovaly ze studenta na učence, mistra a ty nejpilnější z nich se staly mudrci. „Odborky“ byly rozděleny podle barev na čtyři skupiny: fyzická zdatnost (kliky, dřepy, běh, střílení z luku, hod na cíl, plavba na loďce, ...), vědomostní (hledání v Bibli, povídání o Komenském, Ježíši, zpívání písniček, zdravotní

„VZDÁVÁM DÍKY SVÉMU BOHU, KTERÝ CHTĚL, ABYCH BYL PO CELÝ SVŮJ ŽIVOT MUŽEM TOUHY. A I KDYŽ DOPUSTIL, ABYCH UPADL DO ROZLIČNÝCH LABYRINTŮ, PŘECE MNE Z MNOHÝCH ZASE VYVEDL.“

nejrůznějších labyrintů osobních i společenských, z nichž nevidíme jasná východiska, ale zůstaneme-li, podle vzoru Komenského, lidmi touhy – po Bohu a dobru –, není snaha o nápravu marná.

Téma tábora 7. přední hlídky Royal Rangers v Hodslavicích bylo inspirováno právě tímto Komenského odkazem a jeho neobyčejným životem, který táborníci poznávali a spolu s ním putovali nástrahami labyrintu tohoto světa. Komenský jako téma tábora? Není pro děti Komenský nezajímavý, málo dobrodružný, moc učený nebo nudný? U dnešních dětí se těší oblíbené spousta hrdinů – nám dospělým nic neříkajících. Znájí Avengers (Spider-Man, Iron Man), hrdiny Marvelovek nebo DC. Inspirováni módou superhrdinů jsme táborníky seznámili s opravdovým hrdinou, který utvářel světové dějiny a který díkybohu hrdinou opravdu byl.

Labyrintem, jak ho viděl Komenský, je celý lidský život. Škola, rodina, lidské myšlenky, nemoc, internet. To vše se někdy pěkně zamotá. Navíc nám to v uplynulém roce pěkně zamotal a změnil koronavirus. Za této situace

...), rukodělné (kaligrafie, orbis pictus, perličky, malování kamínků, hlavolamy, ...) a tábořnické dovednosti (poznávání zvířat, rostlin, rozdělávání ohně, buzola, uzly, ...). Každá skupinka měla poutnický plášť, mošnu a hůl a procházela tábořovým labyrintem učení a úkolů, které musela vyřešit a tím se vypracovat ze studenta na mudrce.

Každý z táborníků ušel jinak dlouhou cestu a my jako pořadatelé tábora věříme, že na ní budou pokračovat i ve svém dalším putování životním labyrintem.

// POUŤ JANA AMOSE KOMENSKÉHO ŽIVOTEM, MORAVOU, ČECHAMI A EVROPOU (1592–1670)

IRENA ZÁRUBOVÁ

Po středověku, který se vyznačoval hlubokou religiozitou, přichází ve 2. polovině 16. století reformační zlom. Křesťanská víra se v té době prezentuje ve dvou podobách: tradičně katolické a nové reformované, nazývané též „protestantská“. Sto let před narozením Jana Amose Komenského byla objevena Amerika. Změnil se starý obraz světa. Proti dosavadnímu životnímu pesimismu se probouzel a hlásil optimismus. Měnil se životní styl, začalo být tolerováno nezávislé zkoumání a hledání. Doznívala renesance, nastupoval raný barok. Císař Rudolf II. přenesl sídlo své vlády z Vídně do Prahy r. 1583.

„VŠICHNI NA JEDNOM JEVIŠTI VELIKÉHO SVĚTA STOJÍME,

A COKOLIV SE TU KONÁ, VŠECH SE TÝČE.“

JAN AMOS KOMENSKÝ, UNUM NECESSARIUM, R. 1668

Jeho dvůr a prosperita zemí Koruny české včetně Moravy měly v rámci habsburské monarchie klíčový význam. Představovaly nejhustěji osídlenou, nejbohatší a nejrozvinutější oblast střední Evropy. Díky své geografické poloze musely více než jiné země nést břemeno protitureckých válek. V polovině 16. století přišli do Čech jezuité, od r. 1562 existovala v Praze druhá univerzita – jezuitské Klementinum. Na Moravě v Olomouci byla zřízena jezuitská akademie. Nicméně můžeme konstatovat, že do r. 1600 neexistovala v Čechách žádná nepřekonatelná propast mezi náboženskými skupinami. Jednota bratrská vznikla po husitských válkách a reprezentovala nedogmatické, asketické radikální křídlo reformační hnutí. Stabilita střední Evropy a zvláště českých zemí vzala

VÝSTAVA

počátkem 17. století za své. Zhroucení politické harmonie vedlo k celoevropské třicetileté válce.

Osobnosti Jana Amose Komenského je věnována právě probíhající výstava, která dokumentuje životní osudy a dílo zakladatele novodobé pedagogiky. Teolog a biskup Jednoty bratrské prožil v bouřlivé době 17. století větší část svých dnů. Rané dětství strávil na jihovýchodní Moravě, gymnázium absolvoval v Přerově, vysokoškolská studia pak v Herbornu a Heidelbergu v Německu. Tím zahájil Jan Amos vlastní teologickou přípravu k duchovní službě. Ordinován na kněze

Jednoty bratrské byl r. 1616. První pedagogické zkušenosti získal na latinském gymnáziu v Přerově. Od r. 1618 do r. 1621 působil jako duchovní a správce bratrského sboru a školy na panství Jana Skrbenského z Hříště ve Fulneku. Poprvé se oženil, záhy ovšem o svou manželku a dva malé syny přišel ve víru třicetileté války. Nastalo období skrývání. Posléze r. 1628 odchází Jan Amos Komenský, mohutný humanistický duch své doby, se svou novou rodinou, přáteli a příznivci do trvalého exilu do polského města Lešna. Za cenu doživotní ztráty vlasti se Jan Amos postupně stal osobností evropského formátu. Vzdělání bylo Komenskému vždy branou k vědění – a vědění může být prostředkem k nápravě světa. Evropskou proslulost přinesla Komenskému v Lešně vydaná

r. 1631 nepatrná knížka nadepsaná Janua linguarum reserata sive – Dvěře jazyků odevřené. Tato učebnice latiny poprvé splňovala základní požadavek správné učebnice – se znalostí slov získávat i znalost věcí, jež slova obsahují. Jednoduché a zcela geniální. Ze skromného vzhledu knížky by nikdo nepochyboval, že toto dílko vzbudí nesmírný ohlas v celém tehdejšímu kulturním světě a že bude následováno řadou dalších děl. Zmíníme ta nejdůležitější: Velká didaktika, umění obecně učití všecky všemu, Orbis pictus – Svět v obrazech, De rebus humanarum emendatione cons. cath. – Obecná porada o nápravě věcí lidských.

Pracovní záměr Jana Amose Komenského, absolvování řady nelehkých cest Evropou 17. století, sužovanou třicetiletou válkou, a v neposlední řadě jeho životní elán jsou obdivuhodné. Dnes je známo více než 250 jeho děl. Velká část obrovského díla pedagogického, myslitelského a reformátorského žel zmizela. Ale i nad tím, co zůstalo, se prostému smrtelníkovi tají dech.

Komenský zemřel v roce velkých událostí. Nizozemí ztratilo po r. 1670 svrchovanost nad světovými moři. Město Naarden poblíž Amsterdamu, kde byl Jan Amos Komenský pohřben, zažilo hrůzy válečné, požáry, drancování a povodně. Proto se opozdilo posmrtné vydání řady Komenského prací. Také jeho hrob upadl na dlouhých sto padesát let v zapomutí, až do poloviny 19. století. Valonský kostelík v Naardenu byl upraven na důstojné mauzoleum mladou Československou republikou až v r. 1937.

Otevření Světa Komenského Fulnek

400 let po odchodu J. A. Komenského z Fulneku se Učitel národů, filozof a poslední biskup Jednoty bratrské vrací do Fulneku prostřednictvím nové expozice. 2. září 2021 pro vás otevíráme interaktivní expozici Na prahu vichřice v Muzeu Novojičínska na pobočce Svět Komenského Fulnek. Těšíme se na vás.

Komenský nejen dětem

Ve Světě Komenského Fulnek pro vás připravujeme edukační programy a doprovodné aktivity, které vám přiblíží osobnost J. A. Komenského a jeho svět nejen ve Fulneku. Čeká zde na vás marioneta mladého Komenského, který provede malé i velké celou expozicí nazvanou Na prahu vichřice.

Pouť Jana Amose Komenského životem, Moravou, Čechami a Evropou (1592–1670)

Výstava probíhá na Žerotínském zámku v Novém Jičíně do září roku 2021. Připomíná výročí 430 let narození a 350 let skonu J. A. Komenského.

Oľga Paštėková – ROTKÄPPCHEN

Výstava obrazů od 12. 8. 2021 v Nové galerii Žerotínského zámku v Novém Jičíně

V rámci cyklu ACTA MYTHOLOGICA, setkání první: Vlkodlak.

Archeologické léto 2021

Chcete se dovědět více o archeologických a geologických zajímavostech kopce Kotouče ve Štramberku s jeho proslulou jeskyní Šipkou? Navštivte komentovanou prohlídku s našimi muzejními lektorkami. Participujeme na projektu „Archeologické léto 2021“, který veřejnosti představuje nejvýznamnější archeologické lokality ČR. Prohlídku si můžete rezervovat zde:

<https://www.arup.cas.cz/archeologicke-leto-detail-prohlidky-sipka-kotouc/>

Budova bývalé slévárny, vystavěná v dobách samotných počátků automobilové produkce v kopřivnické Tatře, znovu ožije. Již nevyužívaná tří až čtyřlodní impozantní stavba z nýťované ocelové konstrukce s výplní ze zdiva sloužila původně jako slévárna, ovšem v současnosti již neměla odpovídající využití. Díky vzniku Muzea nákladních automobilů TATRA dostal tento architektonický skvost nejen obnovený důstojný kabát hodný industriální památky, ale i nové poslání. Žár a pach roztavených kovů, všudypřítomný lomoz a svalnaté paže slévačů, které kdysi prostor obývaly, po mnoha změnách letoškem nadobro vystřídá výstavní prostor určený zejména pro expozici nákladní produkce Tatry.

Na příběhu závodu Tatra je možné sledovat celou řadu rovin, které vznik a vývoj původně malého vesnického podniku vyrábějícího kočáry nabízí. Tatra je živoucím dokladem industrializace regionu a proměny vesnice v industriálně vyhlížející město. Je jedním ze symbolů úspěchu československého strojírenství a svébytných řešení, které našly celosvětové uznání, obdiv a uplatnění. Tatra je rovněž spojená s celou řadou důležitých prvků utvářejících „československý“ mentální prostor a naši identitu. Za všechny jmenujme alespoň nejznámější příklady: expediční výpravy nejen cestovatelské dvojice Hanzelky a Zikmunda či závodní úspěchy tater na Dakaru a na podobných akcích. Vznikem nové pobočky dojde k výraznému prohloubení zaměření Muzea Novojičínka právě v těchto oblastech, které jsou důležitou součástí našich nejnovějších dějin.

V příštím čísle se můžete těšit na přiblížení jedinečného výstavního prostoru, jeho genia loci i připravované expozice.

NOVÝ TATROVÁCKÝ SVATOSTÁNEK

BÝVALÁ SLÉVÁRNA OŽIJE STÁLOU EXPOZICÍ
NÁKLADNÍCH VOZIDEL

TECHNOTRASA

surová krása

OBJEVTE SUROVOU KRÁSU SEVERNÍ MORAVY A SLEZSKA

Technotrasa propojuje unikátní místa, na nichž vás čekají výjimečné zážitky připomínající výraznou technickou a řemeslnou vyspělost severní Moravy a Slezska. Všemi smysly zavnímáte jejich půvab i svébytný genius loci. S Technotrasou objevíte surovou krásu kraje, jehož přírodní bohatství se místní lidé snažili podmanit si po celá staletí. Uslyšíte autentické příběhy průmyslníků, hutníků, horníků, textilníků, železničářů, kloboučníků, lesníků, mlynářů či vojáků. Ty vám zprostředkují přímo jejich potomci, vlastníci památek, pamětníci dob dávno minulých nebo erudovaní průvodci. A nejen to, příběhy si budete moci prožít na vlastní kůži!

TECHNOTRASA®
surová krása

více na
technotrasa.cz

#světovéČesko